

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

16(25)
2016

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI VILNIUS 2016

Leidybą finansavo
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ (Sutartis Nr. LIP-078/2016)

REDAKGINĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris
Kalifornijos universitetas, San Diegas

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas, Ohajus

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Lietuvos edukologijos universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKGINĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė</i> (Vytytis Čiubrinskas)	5
<i>Foreword</i> (Vytytis Čiubrinskas)	7

Straipsniai / Articles

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Šeima ir kalendorinės šventės sovietinėje Lietuvoje	9
Family and Calendar Holidays in Soviet Lithuania. Summary	31

Waldemar Kuligowski

Festivalizing Tradition. A Fieldworker's Notes from the Guča Trumpet Festival (Serbia) and the Carnival of Santa Cruz de Tenerife (Spain)	35
Festivalizuojant tradiciją. Pastabos iš lauko tyrimų Gučos trimitų festivalyje (Serbija) ir Tenerifės Santa Kruso karnavale (Ispanija). Summary	53

Cozette Griffin-Kremer

Immigrant Integration through Festival: Technical Prowess, Empowerment and Inclusion in the Lily-of-the-Valley Festival in Rambouillet, France	55
<i>Pakalnučių</i> festivalis Rambujė (Prancūzija) kaip imigrantų integracijos būdas: jų meistriškumas ir socialinis pripažinimas. Santrauka	66

Iuliia Buyskykh

Carnival in Urban Protest Culture: The Case of Kyiv Early Euromaidan	69
Karnavalas miesto protesto kultūroje: ankstyvojo Kijevo Euromaidano atvejis. Santrauka	88

Monika Frėjutė-Rakauskienė

Etninių grupių pilietinė mobilizacija Pietryčių Lietuvoje: baltarusių, lenkų ir rusų savanoriškos organizacijos	91
Civic Mobilization of Ethnic Groups in Southeastern Lithuania: Belarusian, Polish and Russian Voluntary Organizations. Summary	123

Vidmantas Vyšniauskas

Kultūriškumas sovietmečio Lietuvoje: kultūros namai ir Bažnyčia. Gižų atvejis	127
Cultural Identities in Soviet Lithuania: The Soviet Culture House and the Church. The Case of Gižai. Summary	152

Aušra Jurčikonytė

Sovietinė industrija ir poindustrinės atmintys: Alytaus namų statybos kombinatas.....	155
Soviet Industry and Post-industry Memories: Alytus Houses Building Complex. Summary	174

Recenzinis straipsnis / Review Article

Jonas Mardosa

<i>Gyvenimo etnografija ar gyvenimas etnografijoje?</i>	177
<i>Ethnography of Life or Life in Ethnography? Summary</i>	194

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Vytis Čiubrinskas, Darius Daukšas, Jolanta Kuznecovienė, Liutauras Labanauskas, Meilutė Taljūnaitė. Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija (<i>Monika Frėjutė-Rakauskienė</i>)	197
Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais. Contemporary Approaches to the Self and the Other. V. Savoniakaitė (sud.) (<i>Aivita Putniņa</i>)	201
Ethnographies of Grey Zones in Eastern Europe: Relations, Borders and Invisibilities. I. Harboe Knudsen, M. D. Frederiksen (eds.) (<i>Victor C. de Munck</i>)	204
Lina Laurinavičiūtė-Petrošienė. Žanro virsmas: Žemaitijos Užgavėnių dainos (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	209

Konferencijos / Conferences

2015 m. SIEF XII kongresas Zagrebe (<i>Vytautas Tumėnas</i>)	213
EASA kongresas Milane (<i>Vida Savoniakaitė, Vytis Čiubrinskas, Auksuolė Čepaitienė</i>)	219
Sureikšminant antropologiją: EASA seminaras Prahoje (<i>Auksuolė Čepaitienė</i>) ...	223
EASA Medicinos antropologijos konferencija MAGic2015 (<i>Auksuolė Čepaitienė</i>)	226
SIEF darbo grupės „Ritualiniai metai“ konferencija Findhorne, Škotijoje (<i>Skaidrė Urbonienė</i>)	228
Šventėms ir apeigoms skirta konferencija Samaroje (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	232
Etnologijos doktorantų konferencija VDU (<i>Viktorija Varanauskaitė, Gintarė Dusevičiūtė</i>)	235

Konferencijos

2015 m. SIEF XII kongresas Zagrebe

SIEF XII kongresas „Utopijos, realijos, paveldas: etnografijos XXI amžiui“ (*Utopias, realities, heritages: ethnographies for the 21st century*) vyko birželio 21–25 d. Kroatijos sostinėje Zagrebe. Jį surengė Zagrebo universiteto Humanitarinių ir socialinių mokslų fakulteto Etnologijos ir kultūrinės antropologijos departamentas. Daug talkino ir Zagrebo etnologijos ir folkloro tyrimų institutas. Kongrese buvo išskirta 100 teminių sekcijų, kuriose lygiagrečiai buvo skaitomi pranešimai, taip pat buvo eksponuojami plakatai, veikė dirbtuvės bei vyko etnografinių filmų festivalis ir knygų prezentacijos, mokslo tyrimų darbo grupių susitikimai, surengtas baigiamasis apskritas stalas ir generalinė organizacijos asamblėja. Kongresas sudarė kritinę terpę diskutuoti apie šiuolaikinio ir istorinio utopijų, realiųjų ir paveldo įsivaizdavimą.

Pranešimai buvo suskirstyti pagal sekcijų temų grupes, kurios apėmė tokius dalykus: archyvai ir archyvavimas; kūnas, emocijos ir įkūnijimas; skaitmeniškumas ir virtualumas; diskusijos apie etnologiją, antropologiją, folkloristiką kaip discipliną; maistas; lytiškumas; paveldas; namai; migracija ir ribos; muziejai; naratyvai, politika ir visuomenės judėjimai; religija; kaimas; miestas; socializmo ir postsocializmo studijos; bendrieji klausimai.

Kongrese dalyvavo apie 900 tyrinėtojų. Lietuvai atstovavo 5 tyrėjai: Jonas Mardosa (LEU) perskaitė pranešimą „Sekminės Vilniaus Kalvarijose: nuo regioninio universalumo iki vietinio sakralumo“ (*The feast of Pentecost in Vilnius Calvary: from*

regional universality to local sacredness) (sekcija „Religijos ir dvasinių praktikų įpaveldinimas“, *The heritagization of religious and spiritual practices: the effects of grassroots and top-down policies*); Dalia Senvaitytė (VDU) pristatė stendinį pranešimą „Tradicinių lietuvių švenčių inventoriai ir jų žvilgsnis į praeitį“ (*Inventors of traditional Lithuanian holidays and their visions into the past*) (Stendinių pranešimų sesija); Vytautas Tumėnas (LII) perskaitė pranešimą „Stogų kraigo puošybos simbolikos aspektai lietuvių liaudies kultūros kontekste“ (*Symbolic aspects of vernacular roof ridge decorations in the context of Lithuanian folk culture*) (sekcija: „Kaimo architektūros simbolizmas, kaimo architektūra kaip simbolis: nauji pavyzdžiai ir perspektyvos“, *Symbolism in vernacular architecture, vernacular architecture as symbol: new examples and perspectives*); Skaidrė Urbonienė (LII) perskaitė pranešimą „Lietuvių kryždirbystės paveldas sovietmečiu: tautinės ir religinės tapatybės išraiška“ (*Lithuanian cross-crafting heritage in the Soviet period: expression of national and religious identity*) (sekcija „Tarp paveldo ir utopijos: tautinių tapatybių kalyba“, *Between heritage and utopia: forging national identities*); Arūnas Vaicekuskas (VDU) perskaitė pranešimą „Liaudies kostiumas apeigų išradimo kontekste“ (*Folk costume in the context of the ritual inventing*) (sekcija „Liaudies kostiumas ritualiniuose metuose ir už jų: paveldas, tapatybės žymė ir simbolinis objektas“, *Folk costume in the ritual year and beyond: heritage, identity marker & symbolic object*).

Pirmas pagrindinių kongreso pranešimų autorius Orvaras Löfgrenas (Švedija, Lundo universiteto Humanitarinių ir teologijos mokslų fakulteto, Menų ir kultūros mokslų departamento, Etnologijos katedros profesorius emeritas savo kalboje nagrinėjo, kaip gali dabartyje jungtis praeitis ir ateitis. Tai aptarė remdamasis kelionės lagaminų semantikos nagrinėjimu, aiškindamasis su jais susijusių jausmų antropologiją. Jis aiškinosi, kiek daug jausmų galima sukrauti į lagaminą. Lagamino studijos – tai platesnio pobūdžio kultūrinės psichologijos tyrimas. Jis stebi, kaip lagaminas pradeda krauti, kaip jis pakuojamas. Pats susikrovimas yra kultūrinis procesas. Mąstoma, ką imti, ko neimti. Čia lemtingi tampa socialiniai-ekonominiai šaltiniai, kultūrinės konvencijos. Kai lagaminas atidaromas, jis tampa savotiška turto talpykla. Lagamino reiškiniui esminės įtakos turėjo masinis keliavimas, prasidėjęs XIX a. Tada ypač pradėjo plėtotis individualus lagaminas, įvairuoti jo dydžiai, svoriai. Lagaminas personalizuojamas ir ištapomas. Jis iliustruoja, kaip kartu veikia technologijos ir kultūrinės konvencijos. Jis iliustruoja, kaip plėtojosi kelionės daiktai. Yra žmonių, kurie labiau mėgsta iškraustyti atvertą lagaminą – pasidžiaugti jo „turtais“. Pavyzdžiui, pirmiausia ištraukia užsienio kvėpalus. Lagamino susikrovimas ir iškraustymas tampa ritualizuota tradicija. Moterys nekrauna tik sau. Mama sukrauna ir savo vaikams, ypač dėl jų galimų sveikatos poreikių. Autorius nagrinėja, kodėl tam tikra manta stipriai veikia mūsų jausmus, viltis ir skatina veikti. Šis klausimas liečia ir šiuolaikinius pabėgėlius. Mantos sudėtį ir pobūdį lemia ir tokie faktoriai kaip policijos reikalavimai netrukus išsikraustyti. Pavyzdžiui, estų tremtiniai krovėsi bet ką, nes nežinojo, ką krauti, ką vežtis. Dar kitokia manta sukraunama į lagaminą ketinant nelegaliai kirsti sieną. Tai stebėta Bosnijos-Hercegovinos pa-

bėgėlių atveju. Kai kurie lagaminai būna konfiskuojami, dėl to jie saugyklose tarsi „sustingsta“, ant jų nusėda dulkės... Tokiu atveju įstabu tampa juos pagaliau atverti, tada jų turinys drauge su prisiminimais tarsi sugrįžta į dabartį. Taigi lagaminas tampa kultūros talpykla, individualaus mikrokosmoso konteineriu. Lagaminą galima suvokti kaip kilnojamą, nešiojamą utopiją, kurioje sugyvena praeitis, dabartis ir ateitis. Jis apima keliones, svajones, atostogas, emigraciją. Jų turinys skirtas ateičiai. Jis byloja, kaip skirtingos kultūros „kraunasi“ kultūrą, praeitį ir ateitį. Lagaminas – itin intymus dalykas. Posakį „Rytai ar Vakarai – namie geriausia“ (*East or west – home is best*) galima perfrazuoti į „Rytai ar Vakarai – lagaminas yra geriausia“ (*East or west – suitcase is best*).

Viena pagrindinių šio kongreso organizatorių – kroatų etnologė / antropologė Jasna Čapo (Etnologijos ir folkloro tyrimų institutas, Zagrebas, Kroatija) savo pagrindiniame kongreso pranešime „Sugrįžėliai“ ir „emigrantų burbulai“: alternatyvūs bendruomenės tyrimo būdai?“ (*'Returnee' and 'expatriate bubbles': alternative modes of the search for community?*) nagrinėjo grįžtančių kroatų migrantų (tiek gimusių Kroatijoje, tiek jų palikuonių, gimusių ir gyvenusių emigracijoje) reiškinį. Pranešėja apibūdino jų susikurtus Kroatijos įvaizdžius emigracijoje bei palygino juos su realių gyvenimo patirčių, grįžus į Kroatiją, naratyvais. Kiek netikėtai paaiškėjo, kad abi grupės užsiėmė tarptautine veikla ir siejo save su žmonėmis, kurie gyveno šalyse, iš kurių jie grįžo. Išaiškėjo, kad sugrįžėliai gali sukurti „sugrįžėlių burbulus“, tai yra konfliktuoti ir siekti užsidaryti, atsiriboti nuo juos supančios visuomenės. Tai artima „etninių burbulų“ klausimui. Kita vertus, sugrįžėlių palikuonys kaip „transnacionalinė karta“ siekia per internetą susijungti su kitų imigrantų tinklais, kurie puoselėja „tarptautinę pasaulėžiūrą“ nekreipdami dėme-

sio, ar jie turi kroatiskų šaknų ir iš kokios šalies jie kilę. Šis empirinis atvejo tyrimas kelia esminius klausimus apie diasporą ir grįžimo migracijos teoriją – grįžimo teleologiją, ontologinį grįžimą ir tėvynę.

Aktualumu išsiskyrė ir kitos J. Čapo idėjos, paskelbtos akademiniam žurnale „Kultūros analizė“ (*Cultural Analysis*, Vol. 13, 2014), kurį dovanų gavo visi registruoti kongreso dalyviai. Etnologė, nagrinėdama Europos etnologijos ir antropologijos raidą transnacionalumo link, daug dėmesio skyrė anglų-amerikiečių antropologijos ir Vakarų Europos etnologijos priešpriešai su Rytų Europos etnologija. Šioje srityje ji atskleidė perdėtą politinio diskurso įtaką akademiniam pasauliui. Vakarų-Rytų takoskyra vis dar siejama su demokratija *versus* nedemokratija, modernu *vs.* tradiciška. Pavyzdžiui, „Rytų Europos“ šeimos erdvė buvo aiškinama kaip homogeniška, kuriai būdinga gausus susituokusių porų skaičius, didelės ir išplėstinės šeimos sistemos. Tokia šeimos samprata netgi buvo pradėta komentuoti kaip „neeuropietiška“. Anglų-amerikiečių antropologijos mokyklos atstovai neretai supaprastintai susiaurindavo Europos sampratą, ją siejo tik su Vakarų Europa arba ES. Jie nubrėžė ryškią takoskyrą tarp „vakarietiško“ antropologinio tyrimo ir Vidurio (Rytų) Europos etnologinio ir folkloristinio požiūrio, kurį vertino kaip antrarūšį. Ši priešingybių paradigma apėmė ir kitas dichotomines ypatybes: Vakarų Europos antropologijos vertinamos kaip metropolinės, teoriškos, kosmopolitinės ir modernios, o Rytų Europos etnologijos laikomos mažomis, tautinėmis (nacionalistinėmis), pozityvistinėmis, empirinėmis-neteorinėmis ir atsiliekančiomis laike. Komparatyvinė, kosmopolitinė ir sinchroninė antropologija priešinama „gimtinės etnografams“, nacionalinei, istorizuojančiai, diachroninei etnologijai. Etnologija nelaikoma tikra antropologija dėl to, kad

netyrinėja kitų kultūrų užsidarydama savų nacionalinių kultūrų erdveje. Ši Vakarų antropologijos modelių hierarchišką imponantiškumą akademinuose sluoksniuose, išreiškiantį šalių politinės ir ekonominės galios skirtumus, J. Čapo prilygina postkolonijinėms praktikoms. Tyrinėtoja iškelia šiuolaikinės etnologijos ir antropologijos susiliejimo vyksmą teorijų, epistemologijos ir metodologijos srityse ir siūlo apibendrintą „etnoantropologijos“ terminą. Ji pažymėjo, kad pagal vyraujančią vakarietiškos antropologijos apibrėžimą tai yra „kitų“ tyrimai užsienio kultūrose, trunkantys vienerius metus. Ji atkreipia dėmesį, kad kai kurie antropologai, išskeldami nutolusius lauko tyrimus (*distant fieldwork*) kaip būtiną episteminę priemonę „giluminiam tyrimui“, netgi pradėjo primygtinai siūlyti europiečiams vykti lauko tyrimų į užsienį. Tačiau britų antropologijai atradus savuosius „namus“ kaip lauko tyrimų erdvę, etnologai galėjo pareikšti, kad jie visada buvo savo namuose, nes nebuvo niekur išvykę. Galiausiai J. Čapo siūlo Europos etnologijai / antropologijai iškilti virš kultūrinės ir nacionalinės problematikos bei lokalių interesų specifikos ir išsikelti transnacionalinius uždavinius bei problemas (pavyzdžiui, paveldo, turizmo, regioninio bendradarbiavimo, postsocializmo tyrimų srityje). Kita vertus, jos nuomone, atvirumas išorės įtakoms neturi nustelbti savųjų vietinių tyrimų ir turi būti grįstas teisingais ir abipusiai subalansuotais Europos etno-antropologų akademiniais mainais.

Klaugas Rothas (Vokietija, Liaudies kultūros / Europos etnologijos institutas, *Ethnologia Balcanica* 17 sudarytojas), Pasaulio antropologų asociacijų Tarybos (WCAA – *The World Council of Anthropological Associations*) surengtoje kongreso sekcijoje „Ar esti bendruomeniškumo, kuris šiandien vienyti antropologus, etnologus ir folkloristus?“ (*Is there a sense of community*

uniting anthropology, ethnology and folklore today?) ieškojo pasaulio antropologijos ir (Pietryčių) Europos etnologijos bendrybių (*Relating world anthropologies to ethnological sciences in (Southeast) Europe*). Jis aptarinėjo antropologijos ir folkloristikos mokslo politikos raidą. Pranešėjas pažymėjo, kad iki Pirmojo pasaulinio karo prancūzų antropologija darbavosi užsienyje. 1917 m. ji grįžta į Prancūziją po kolonializmo pabaigos. Po Lévi-Strausso laikotarpio prancūzų antropologija tampa daugiau teorine. Jai labiau tinka prancūzų nacionalinis universalizmas be nacionalinės įvairovės. O regionalizmas tapo labiau folkloristikos plėtojama sritimi. Būtent tokiu keliu Prancūzijoje išsirutuliojo folkloristika ir antropologija. 2009 m. po ilgai trukusių kovų antropologai ir folkloristai susitiko Žmogaus muziejuje Paryžiuje (*Le musée de l'Homme*) ir įkūrė AFEA (Prancūzijos etnologijos ir antropologijos asociaciją, *Association française d'ethnologie et d'anthropologie*). Susivienyti nebuvo sunku, tačiau sunku tampa judėti unifikacijos linkme. Antropologijos mokslo politikoje iškilo dilema: ko siekti – unifikacijos ar konfederacijos? Tapo akivaizdu, kad svarbu sukurti kooperacinę platformą, o ne viską sujungti. Buvo suprasta, kad unitarizmo ir federalizmo koncepcijų kova yra grįsta mūsų pačių politine kultūra. Pranešėjas pabrėžė, kad sociologinės konflikto teorijos puikiai tinka nagrinėti tai, kas vyksta mokslininkų bendruomenėje. Kaip yra pažymėję kiti antropologai, didžiausi konfliktai vyksta šeimoje ir su kaimynais, kadangi jie geriausiai vieni kitus pažįsta. Čia veikia identiteto ir giminystės paradigma. Visos šios antropologijos tapatybės kovos liudija, kaip mažos bendruomenės ieško savo skirties nuo globaliųjų (*Gemeinschaft* vs *Gesellschaft*). K. Rothas, išskėlęs nuostatą, jog mes, antropologai ir folkloristai, turime kooperuotis, kartu kovoti su priešais, drauge pripažino, kad tai – mažos bend-

ruomenės utopija. Konfliktai neišvengiami, skirtumai ir vienybė kooperuojantis yra būtini. Jo teigimu, būtina populiarinti mūsų mokslo idėjas. Turėdami omenyje, kad plėtros antropologija yra kiek svarbiau už etnologiją, suprantame, kokios svarbios ir nacionalinės tradicijos. Todėl, jo požiūriu, pastaruoju metu *SIEF* mėgina „federalizuotis“ su *EASA*.

Diskusijų metu Klausas Rothas išreiškė nuomonę, jog karai, vykstantys tarp etnologijos ir antropologijos, yra visiškai bergždžias reikalas. Juk abiem mokslams būdingos iš esmės tos pačios priegigos, metodai, lauko tyrimai, rezultatai. Jo nuomone, Europos istorija persmelkta karų, todėl, siekdami jų išvengti, turime labiau susidomėti kaimynais. Tokiu būdu labai perspektyvus tampa subkontinentinis požiūris. Jo nuomone, anksčiau vyravusi tautiškumo, nacionalumo išskėlimo ideologija neretai paskatindavo nekęsti kaimynų, todėl dabarties šūkis turėtų skatinti artimai pažinti kaimynus. K. Rotho požiūriu, kaimyniniai ryšiai yra svarbiausias dabarties Europos etnologijos tyrimų objektas. Kita vertus, šiems tyrimams, deja, nepalankus šių mokslų statusas ES mokslo politikoje, nes nepalyginti daugiau dėmesio skiriama tiksliesiems mokslams. Todėl, jo nuomone, mes turime dar daugiau kalbėti apie bendradarbiavimą.

Šios sekcijos diskusijose prieita prie išvados, kad reikėtų siekti įveikti teorinį atstumą, skiriančią etnologiją nuo antropologijos. Mokslininkas turėtų dirbti tik su jam pažįstama ir atliepia visuomene bei bendruomenėmis. Šiuo požiūriu vis dar pasitaiko neatsakingų tyrimų, kuriuose teorija tampa svarbesnė nei respondentų teikiami duomenys. Tik įtvirtinus duomenų sąryšį su teorija tinka kelti savo teorijas. Mokslo raidos pradžioje vyravo aprašomoji, deskriptyvi etnografija. O dabar, itin išaugus teorizavimo reikšmei, pradeda trūkti konkrečių duomenų. Etnologija virto kul-

tūros antropologija. Šiuo požiūriu iškyla stipri priešprieša tarp išorinių, svetimų ir vietinių tyrėjų, o ją lemia nepakankamas išsiaiškinimas, kuo jie skiriasi. Ar jie bendradarbiauja? Ar atvykėliai tik propaguoja savo metodologiją?

Šioje sekcijoje išsiskyrė jaunas JAV antropologas Michaelis Vimontas (Oksfordo universitetas), priklausantis slaviškai JAV aškenazių žydų (imigravusių iš Čekoslovakijos ir Lenkijos) bendruomenei. Jis tyrinėja Čekijos šiuolaikinį Prahos žydų etniškumą, tautiškumą ir identitetą. Kadangi demografinė žydų padėtis Čekijoje drastiškai pasikeitė XX a. viduryje, tyrėjui neįmanoma žvelgti į šį reiškinį apeinant istorinį kontekstą. Todėl, ieškodamas tyrimo šaltinių ir kurdamas savo metodologiją, jis pastebėjo silpnąsias šiuolaikinės Čekų antropologijos vietas ir prieigų problemas, su kuriomis iš esmės susiduria visų post-sovietinės Vidurio ir Rytų Europos šalių etnologija / antropologija. Savo pranešime „Folklorinių tyrimo metodų Čekijos antropologijoje gynyba: apibendrinta anglų mokyklos kritika“ (*A defence of folkloric methods in Czech anthropology: departicularizing British school critique*) jis kritiškai įvertino anglų-amerikiečių „universalistinės“ socialinės antropologijos metodus išpažįstančių antropologų hegemonišką laikyseną specifinės Čekijos etnologijos, puoselėjančios istorinį ir folkloristinį požiūrį, atžvilgiu. Jis pastebėjo, kad čekų folklorinės etnologijos darbus anglų kalba pirmiausia pradėjo rašyti čekų autoriai, paveikti Bronisława Malinowskio metodų, ir jiems būdinga stipriai ignoruoti Vidurio Europos kultūros tyrimų tradicijas (pavyzdžiui, Peteris Skalnikas ir Josefas Kandertas čekų etnologijos tradiciją apkaltino izoliuotumu, neleidžiančiu anglų-amerikiečių metodams užimti centrinės padėties universitetiniuose kursuose). Kaip esminį Anglijos-Amerikos mokyklų požymį pranešėjas išskyrė B. Malinowskio etnografijos sampratą,

pasak kurios kultūra tiriama remiantis ribotais tyrėjo tiesioginės patirties duomenimis. O Vidurio Europai, M. Vimonto nuomone, būdinga folklorinės etnologijos prieiga, kuri dabarties sociokultūrinę veiklą suvokia diachroniškai, per istorijos ir folkloristikos prizmę kaip naujausią ilgą laikotarį gyvavusio ir kitusio reiškinio apraišką istorinėje perspektyvoje. (Folklorinė etnologija galima vadinti erikseniškąjį (Sigurdo Eriksono, skandinavišką) folklorinės kultūros suvokimo modelį, kai kultūra suprantama per pasakojimus. Čekų autoriai, kurie seka anglų antropologijos mokykla, „objektyvesne“ laiko anglų-amerikiečių prieigą, o čekų etnologiją kritiškai apibūdina kaip politiškai angažuotą nacionalistinę discipliną. Tačiau tokia anglų-amerikiečių mokyklos kaip „objektyvesnės“ (kadangi taikomas neistorinis požiūris) samprata tikrumoje mirė kartu su Malinowskiumi. Istoriskumo ignoravimas tikrai nebėra šios antropologijos mokyklos ypatybė. Antai jau Cliffordas Geertzas pabrėžė istorinio ir politinio subjektyvumo reikšmę socialiniuose tyrimuose. O kritinė ir taikomoji antropologija JAV netgi iškėlė antropologams moralinę būtinybę dalyvauti politinėje veikloje (Paulas Farmeris). Be abejo, svetimšalio, pašaliečio žvilgsnis, būdingas kolonialistinei antropologijai, savas-kitas dichotomijos perspektyvoje gali suteikti reikšmingų atverčių, kurios neišryškėja žvelgiant iš kultūros vidaus. Tačiau tokia statiška, antiistorinė *tabula rasa* prieiga gerokai siaurina tyrėjo išvalgumą, atriboja jį nuo daugelio kontekstų, kai jis ateina dirbti į vietovę. Deja, pašaliečio požiūrio iškėlimas gali lemti mokliškai klaidingas išvadas, manipuliacijas (pavyzdžiui, Margaretos Mead darbas apie seksualumą Melanezijoje). Be to, šis požiūris gali nušalinti vietinius gyventojus nuo jų istorijų – būtent tokia prieiga ir buvo kolonizacijos įrankis. M. Vimontas pažymėjo, kad pastaruoju metu itin

dažnai tautiškumo klausimai nagrinėjami *tabula rasa* principu, kai į tautas galima žvelgti atsiejant jas nuo jų istorijos ir kultūrinio-istorinio identiteto. Tačiau, jo nuomone, pavyzdžiui, čekų etnologiniai darbai buvo labai svarbūs formuojant čekų identitetą tiek atgimimo, tiek socialistiniu laikotarpiu. Pranešėjas pažymėjo, kad pripažinti vietinės (socialistinio ir atgimimo laikotarpio) čekų etnologijos vertę būtina, nes ji turėjo milžinišką įtaką šiuolaikinės čekų tapatybės tapsmui. Jis atkreipė dėmesį į tai, kokie reikšmingi etninio identiteto formulavimui yra bendruomenių, žmonių pasakojimai apie save ir kitus bei jų kuriami stereotipai, o tokių tyrimų prioritetas dabar yra svarbiausia aktuali čekų folklorinės etnologijos metodo ypatybė.

Diskusijoje po šio pranešimo buvo pažymėta, kad Europos etnologija išsiplėtojo iš skandinaviškosios mokyklos. Ji remia Europos tyrimus ir vietinį žvilgsnį į kitus. Neretai Europoje antropologai tyrinėja kitus pas save – *vidinius kitus (internal others)*. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į vietinio etnologo ir atvykėlio antropologo skirtumus, būdingus *dabarties antropologijai (current anthropology)*. Dabar pastebimas etnologinių ir antropologinių prieigų, požiūrių suartėjimas. Atkreiptas dėmesys, kad šiandien Vidurio ir Rytų Europoje tapo labai madinga cituoti Vakarų teorijas. Tuo tarpu rėmimasis vietinėmis teorinėmis išvalgomis, Europos etnologijos teorijomis teapima 20% lauko, nes daugiausia remiamasi kitų geografinių erdvių teorijomis. Galbūt tai ir gerai. Galbūt tai padeda išaugti iš „muziejinio“ požiūrio, tapti atviresniems. Daryta išvada, kad reikia tyrinėti ir Rytų-Vakarų priešpriešą, skirtumus, ypač kasdienio gyvenimo tyrimų srityje.

Architektūros simbolikai skirtoje sekcijoje „Simboliškumas kaimo architektūroje, kaimo architektūra, kaip simbolis: nauji pavyzdžiai ir perspektyvos“ (*Symbolism in vernacular architecture, vernacular architectu-*

re as symbol: new examples and perspectives) verta paminėti Sophie Elpers (Meertenso Institutas, Amsterdamas, Nyderlandai) pranešimą „Olandų namas kaime: kaimo architektūra kaip tautos simbolis“ (*The Dutch home in the countryside: rural architecture as symbol of the nation*). Autorė atkreipė dėmesį į naują istorizmą Olandijos šiuolaikinėje architektūroje. Jis išskėlė tokias šiuolaikinės architektūros, sekančios liaudiškąją tradiciją, savybes, kaip jaukumas, saugumas, emocinis pasitenkinimas ir komfortas. Tokia architektūra imituoja mažą jaukų namą, kuriam būtina gamtiška aplinka. Ji tampa tikrųjų namų ir tėviškes simboliu bei poilsio, atostogų namo etalonu. Ši individuali suprojektuota architektūra dabar pakeitė bevardę liaudies architektūros tradiciją. Tokį reiškinį galima įvardinti kaip neotraditionalistinę Olandijos architektūrą. Tai atitinka bendrą tautiškos estetikos stiprėjimo tendenciją kultūroje, kai priešinamasi globalizacijai ir keliamos tautinės vienybės idėjos. Tautiškumas stiprėja olandų dizaine ir madoje, net komercijoje. Tautiniai simboliai populiarėja, apima net ir tokį reiškinį kaip gimdymas namuose. Taip keliamos vienybės įvairovėje idėjos.

Baigiamojoje kongreso apskrito stalo diskusijoje buvo keliamos idėjos dėl etnologijos mokslo atsinaujinimo. Pavyzdžiui, atkreiptas dėmesys į tai, kokią reikšmę gali turėti ne racionalus, bet intuityvus ar emocionalus pasaulio suvokimas. Kitiškai pastebėta, kad mes per pastaruosius 200 metų esame perdėm susikoncentravę į racionalius reiškinius. Taip pat buvo pabrėžta, kad nereikėtų vengti puoselėti ir paaiškinti skirtingų tradicijų įvairovės, iš kurių mes ateiname į dabarties mokslą, tai turėtų būti papildoma ir argumentų refleksyvumu.

Į diskusiją buvo įtraukti ir jaunieji mokslininkai. Antai neseniai baigusi universitetines studijas prancūzų etnologė / antropologė pasidalijo savo patirtimi, su-

kaupia įsidarbinus folkloro kūrinių nacionalinio registro sudarymo projekte. Anksčiau jos visiškai netraukė tradicinis folkloras, tačiau, įsitraukusi į šią veiklą, juo nuoširdžiai susižavėjo. Diskusijoje išryškėjo, kad kitaip nei mūsų šalyje, daugelyje Europos valstybių nematerialaus paveldo registro sudarymui skiriamos nemažos lėšos, o jį įgyvendinant pirmiausia dalyvauja solidžios mokslo tyrimų institucijos.

Norisi atkreipti dėmesį, kad atskira sekcija buvo skirta prancūzų ir prancūzakalbei etnologijai – „Europos etnologijos tikrovė ir utopijos“ (*Utopies et réalités de l'ethnologie européenne*) (frankofonų sekcija, pasiūlyta tinklo „Eurethno“). Pažymėtina, kad čia dalyvavo mokslininkai ne tik iš Prancūzijos, bet ir iš Lenkijos bei Rumunijos.

Daug dėmesio kongrese buvo skiriama ir paveldui, o ypač klausimams, susijusiems su nematerialaus kultūros paveldo

konvencijos įgyvendinimo praktika (archyvavimas, muziejai, apsauga, religija, socialumas, teisėkūra). Tarpdalykinio pobūdžio konferencijoje dalyvavo ir paveldosaugininkai, muzeologai, muzikologai, edukologai, religijotyrininkai, kultūros bei turizmo vadybos tyrinėtojai, be to, veikė kūrybingos meistriškumo dirbtuvės bei vyko naujų antropologinių filmų prezentacija – tai akivaizdžiai liudija universalėjančią šiuolaikinės etnologijos / antropologijos pobūdį.

Galima pažymėti, kad kroatų etnologai ne tik labiau saugo vietines tradicijas, populiariau edukacijos sistemoje, tyrėjų ir tyrimų gausą bei įvairovę ir kokybę, bet ir sėkmingai plėtoja tarptautinius ryšius. Tai lemia ir visa šalies mokslo plėtros sistema, dėl kurios mažai Kroatijai, visai nesenai tapusiai ES nare, pavyko surengti europinį kongresą ir tapti pavyzdžiu mažų šalių mokslų perspektyvai.

Vytautas Tumėnas

EASA kongresas Milane

2016 m. liepos pabaigoje dabartinis EASA prezidentas Tomas Hyllandas Erikssenas Milane atidarydamas 14-ąją Europos socialinių antropologų asociacijos konferenciją ir kreipdamasis į beveik pusantro tūkstančio dalyvių pabrėžė, kad jos pavadinimas „Antropologijos palikimas ir žmonijos ateitis“ (*Anthropological legacies and human futures*) kelia klausimą, kaip antropologija dorosis su ekonominių krizių, išblaškytų ir prieglobsčių prašančių žmonių, klimato kaitos ir daugeliu kitų žmonių problemų. Jo manymu, ką gali duoti daugiau nei šimtametė antropologijos patirtis – tai išsamesnį šių ir kitų pasaulio problemų supratimą ir padėti jas sušvelninti.

Tad šioje EASA konferencijoje siekta pažvelgti į antropologijos praeitį ir apsvaistinti jos ateitį, t. y. sukaupti išteklių ateičiai. Neatsitiktinai nemaža dėmesio buvo skirta antropologijos istorijai. Dvi darbo grupės tiesiogiai nagrinėjo antropologijos istoriją, o aktyviai jose dalyvaujančių klausytojų netrūko abiejose auditorijose.

Pirmajai darbo grupei „Antropologijos istorijos temos“ (*Themes in the history of anthropology*) vadovavo Davidas Shanklandas iš Karališkojo antropologijos instituto Jungtinėje Karalystėje ir Aleksandaras Boškovićius iš Belgrado universiteto Serbijoje. Nors daugiausia dėmesio čia buvo skiriama besidomintiems antropologijos istorija Europoje, tačiau perskaityti dešimt pranešimų

savo geografija ir problematika apėmė ne tik Europos diskursus. Ši darbo grupė tęsė prieš dvejus metus EASA konferencijoje Taline pradėtą darbą. Mokslines diskusijas įžvalgiai aptarė ir įvertino Andre Gingrichas iš Vienos universiteto pabrėždamas mokslo teorijos svarbą antropologijos istorijoje.

Antrajai darbo grupei, kuri buvo organizuota vienos iš EASA 29 darbo sekcijų – Europos sekcijos (*Europeanist network*): „Antropologijos ir etnologijos istorijos Europoje temos“ (*Themes in history of anthropology and ethnology in Europe*), – vadovavo Andrés Barrera-Gonzálezas iš Madrido Complutense universiteto Ispanijoje ir Han F. Vermeulen iš Maxo Plancko socialinės antropologijos instituto Halėje Vokietijoje. Šios grupės darbe buvo siekiama pristatyti plačią temų ir nacionalinių teorinių bei praktinių antropologijos ir etnologijos mokslo tradicijų panoramą. Dėmesys taip pat kreiptas į muziejų ir vizualinės antropologijos istorijos ypatumus. Perskaityta dvylika pranešimų. Mokslo istorijos realijos apėmė labai platų istorinį laikotarpį nuo XIV a. etnografijos ir etnologijos Ispanijoje iki XX a. pradžios ir vidurio tradicijų Vokietijoje ir Rusijoje. Mokslinių tyrimų geografija peržengė Europos ribas. Kalbėta apie Ispanijos, Italijos (Perugijos), Maroko ir Meksikos, Pusiaujo Gvinėjos, Rusijos, Lenkijos, Turkijos, Kinijos, Amerikos, Brazilijos ir kitus tyrimus. Diskutuota, kokia asmenybių įtaka etnografijos ir etnologijos istorijos raidai, kokia teologijos ir moralinių debatų apie revoliucines mokslo idėjas reikšmė, kokia kolonializmo ir muziejų antropologijos plėtra. Nagrinėta tarptautinių mokslo ryšių įtaka, būtent Oksfordo ir Rusijos, Lenkijos ir Amerikos antropologijų bendri ir skirtingi diskursai, mažų tautų antropologijos tradicijų ypatumai, antropologijos ir etnologijos raida bei politinės aplinkybės. Įdomiai atskleista ekspedicijų svarba etnografijos mokslo formavimuisi Rusijos Imperijoje ankstyvajame XVIII a.

Taip pat vaizdingai apžvelgta to laikotarpio Berlyno akademijos publikacijų apie gimtąją šalį, kitaip tariant, „gimtąją antropologiją“ ar „čiabuvių antropologiją“, svarba. Nagrinėtos ankstyvosios XIX a. ir vėlyvosnės XX a. trečiojo dešimtmečio etnoso teorijos. Domėtasi Vokietijos muziejų etnologijos tradicija, atskleista jos įtaka Brazilijos antropologijai ir globaliai žmonijos evoliucijos kartografijai.

Lietuvos antropologiją, etnologiją ir etnografiją savo pranešime „Mažos tautos Europos antropologijos istorijoje“ (*Small nations in history of European anthropology*) Vida Savoniakaitė (Lietuvos istorijos institutas) nagrinėjo kaip mažų Europos tautų antropologiją mokslo istorijoje. Visos mokslinės diskusijos sukėlė įdomių minčių, naujų įžvalgų ir apmąstymų.

Kaip minėta, Milano konferencijos siekis buvo pažvelgti ne tik į antropologijos praeitį, bet ir apsvarstyti ateitį, t. y. sukaupti išteklių ateičiai. Pokyčiai, inovacijos, tarpdisciplininis dialogas, kaip ir savi tiriamieji prioritetai bei metodologiniai instrumentai, tapo vertinga prieiga norint jautriai pažinti šiandienę besikeičiančią tikrovę. Tad šalia įprastinio antropologų dėmesio periferijai (*margins*), pavaldumui galiai (*subjectivity*) ar glaudaus saistymosi (*intimacy*) problematikai, šioje konferencijoje buvo nuspręsta, kad antropologija turi imtis fundamentalių žmonijos iššūkių. Tad svarbiausiomis kongreso temomis tapo galia, ekonomika, giminytė, religija, darbas, buvo ir dar viena – žinios ir jų raiškos pavidalai.

Neatsitiktinai šioje konferencijoje buvo sekcijų, skirtų pedagogikos antropologijai ir antropologijos disciplinai, studijoms ir mokymui. Vienoje plenarinių sekcijų „Karjerą pradedančių mokslininkų forumas: antropologija tarpdisciplininėje aplinkoje“ (*Early career scholars forum: anthropology in interdisciplinary settings*) buvo nagrinėjamas antropologinis palikimas tarpdisciplininiame ir profesinių mainų kontekste. Lietuvos situacijai būtų aktualus Agniesz-

kos Pasiėka pranešimas apie archyvinę-etnografinę projektą istorijos institute, jo metodologinius iššūkius, antropologo ir antropologijos vaidmenį šioje situacijoje. O nedidelėje sekcijoje „Pedagogika: etnografiniai ir kognityviniai įsipareigojimai“ (*Pedagogy: ethnographic and cognitive engagements*) pedagogika buvo svarstoma kaip žinių perteikimo būdas, įvertinantis socialinius mokymosi ir mokymo aspektus, kultūrinės prasmės, daugiakultūriškumą ir su juo susijusias mokymo patirtis ar vietines sampratas to, kas yra žinios ir kaip jos turi būti perduodamos, kaip yra mokoma. Pažymėtina, kad viena apskrito stalo diskusija buvo skirta antropologijos mokymui vidurinėse mokyklose Europoje.

Viena iš fundamentalių antropologijos temų – žmonių mobilumas. Šią temą tyrinėjantys yra susibūrę į vieną iš minėtų EASA 29 sekcijų – *Anthromob*. Šioje konferencijoje jai priklausė keturios darbo grupės ir viena laboratorija, vadovaujama sekcijos vadovo Noelio Salazaro (Liuveno universitetas, Belgija). *Anthromob* sekcijos spektras apima pačius įvairiausius mobilumo aspektus, tačiau pagrindinis dėmesys sutelktas į migraciją, ypač tarptautinę, paprastai tai siejant su galios perspektyva, kuri, kaip minėta, buvo viena pagrindinių konferencijos temų.

Vienai šios sekcijos darbo grupių vadovavo iškili migracijos tyrimų veteranė Nina Glick-Schiller (Mančesterio universitetas, Jungtinė Karalystė), kuri viena pirmųjų pradėjo vartoti transnacionalizmo, tinklaveikos, socialinio mastelio (*scaling*) ir kt. paradigmas, labai praturtindama teorinę-metodologinę antropologinių migracijos tyrimų paletę.

Darbo grupei, kuri vadinosi „Politiniai subjektyvumai susidūrus su išvietinimu: siekiant teisių, ryšių ir socialinės pilietybės“ (*Political subjectivities in the face of displacement: claiming rights, belonging, and social citizenship*), kuriai be Nina Glick

Schiller, vadovavo Heike Drotbohm (Johanno Gutenbergo universitetas, Maincas, Vokietija). Čia buvo gilintasi į priverstinių migrantų – prieglobsčio prašytojų – pajungtumą (pavaldumą) politinei priimančiųjų valstybių galiai, sukeliančiai ir / ar apnuoginančiai priverstinai išjudintų (*displaced*) žmonių teisinės, ekonomines, moralines išvietinimo, pilietybės bei identiteto problemas. Dėmesio centre atsidūrė, viena vertus, socialinės diferenciacijos ir socialinio mastelio „matuojant“ migrantus ir (ne)suteikiant jiems socialinius statusus ir socialines teises iki pat socialinės pilietybės klausimai, kita vertus, pačių pabėgėlių – transnacionalų – kolizija tarp žmogaus teisių (*human rights*) ir pilietinių (ne vienoje valstybėje) teisių. Į šią problematiką savo pranešime „Suprantant išvietinimą ir globalias nusavinimo jėgas: galia ir nauji politiniai subjektyvumai „naujoje svetingumo kultūroje“ reaguojant į migracijos krizę Europoje“ (*Understanding displacement and globe-spanning forces of dispossession: power and new political subjectivities in the ‘new culture of hospitality’ in grassroots responses to Europe’s migration crisis*) išgilinusi Giulia Sinatti (Vrije universitetas Amsterdame, Nyderlandai) pabrėžė, kad svarbu nagrinėti skirtingų šalių „svetingumo kultūras“ (*culture of hospitality*), ir pateikė pavyzdžių, kaip skirtingai organizuojamos užstalės maitinant migrantus, pvz., Milane, Amsterdame ir Atėnuose. Kadangi migracijos tyrimuose dažnai vyrauja du gana riboti požiūriai – arba ji nagrinėjama per „saugumo ir humanitarinės pagalbos“ prizmę, arba per „migranto statuso sureguliovimą iš galios pozicijų (politiškai)“, ji kėlė klausimą, kad svarbiau yra ne statusas, o aktyvios pilietinės praktikos.

Nina Glick Schiller savo pranešime „Nusavinimo procesai ir išvietintasis: daugiasčiai požiūriai į politinius subjektyvumus“ (*Dispossession processes and the displaced: multiscalar approaches to political subjectivities*) ir darbo grupės pranešimų apibendrinime

akcentavo, kad globalioje kapitalizmo konjunktūroje ne tik migrantai, bet ir „vietiniai“ skurdo žmonės patenka į tą pačią – socialiai „išvietintųjų“ (*displaced*) kategoriją, kurią ji įvardija nusavinimu (*disposession*) (pas mus tam įvardinti dažnai pritaikoma „asocialaus“ kategorija). Taigi šiandieniniuose migracijos tyrimuose vis ryškesnė tampa migrantų ir vietinių paralelė per skurdo ir beteisiškumo problematiką, o kompleksinius tyrimus jau tam tikrą laiką atlieka Oksfordo universiteto migracijos tyrimų centras (*COMPAS*), vadovaujamas Bridgit Anderson.

Šioje konferencijoje, kaip ir ankstesnėse, vyko ir etnografinių filmų demonstravimas, medijos ir audiovizualinės programos, ir tai atrodo savaimė suprantama, kadangi antropologija yra disciplina, tiesiogiai susijusi su socialine ir tarpkultūrine komunikacija. Būtent antropologija pateikia būdus pažinti kultūras ir šitaip skatina dialogą ir tarpkultūrinį supratimą. Tačiau kartu ji siekia pažinti ir žmogiškąsias komunikacines praktikas. Tarp įvairių formų nagrinėti ir kalbėti apie komunikaciją buvo ir šioje konferencijoje organizuotos laboratorijos. Kaip konferencijos organizatoriai teigia, laboratorijos – tai komunikacinės erdvės, pagrįstos eksperimentavimu, bendradarbiavimu, sąveika ir improvizacija. *EASA* konferencijose pirmą kartą jos imtos organizuoti Taline *EASA 2014*. Milane jų buvo penkiolika. Jos kvietė pažinti ėjimą kaip antropologijos metodą, patirti nuotraukos bei fotografavimo prasmes ir kalbą šalia etnografinių pasakojimų, kurti antropologinius ateities pasaulius, taikyti etnografinį eksperimentą lauko tyrimuose, pažinti algoritminę kultūrą, algoritminį apibendrinimą priėmimą ar asmenines reprezentacijas *Facebooke*, pažvelgti į antropologinį pasakojimą ir jo tarpines subjektyvias erdves, atrasti etnografinį piešinį kaip dokumentavimo būdą ir daugelį kitų dalykų. Laboratorijai „Renkantis

kažkur“ (*Opting for elsewhere*) vadovavo doktorantės Vaiva Aglinskas (Niujorko miesto universitetas CUNY, JAV) ir Vitalija Stepušaitytė (Heriot-Watt universitetas, Edinburgas, Škotija, Jungtinė Karalystė) – abi, beje, VDU Socialinės antropologijos magistrantūros studijų absolventės. Jos pakvietė laboratorijos dalyvius kurti pasakojimų apie keliones dalykinius žemėlapius, kaip tai yra daręs Timas Ingoldas. Tai buvo įdomus užsiėmimas dalyviams, bet būtų ne menkiau įdomus ir antropologiją studijuojantiems studentams ar plačiajai visuomenei. Kitaip ir savitai komunikacines praktikas teko patirti renginyje „Žmonių balsas: *vox populi* ir liaudies daina, įkūnytą patirtį“ (*The voice of the people: vox populi and folk song, an embodied experience*), kuriame dalyvės buvo mokomos dainuoti itališkas dainas ir jas dainuoti bendroje grupėje, keliose grupėse ar po dvi pasikeičiant ir taip kuriant savitas konfigūracijas.

Kaip visada *EASA* konferencijose ir ši kartą netrūko įvairių renginių – knygų pristatymų, kolegialių antropologinių-etnologinių draugijų (pvz., *SIEF*) prisistatymo ir t. t. Tarp jų buvo ir keturis universitetus jungiančios Baltijos šalių antropologijos krypties doktorantūros mokyklos *BAGS* (*Baltic Anthropology Graduate School*) pristatymas. Tai bendra jungtinė Talino, Latvijos, Stradinio bei Vytauto Didžiojo universitetų doktorantūra, kuriama laimėjus antropologijos mokslo ir studijų plėtrą remiančio Wenner-Gren fondo (JAV) paramą. Buvo smagu matyti daugybę žmonių – antropologų iš Baltijos ir kitų šalių, doktorantų ir studentų, gerai žinomų Europos antropologų, *EASA* vadovybės ir aktyvių jos narių – susisipietusių nedidelėje erdvėje ir atėjusių į šį pristatymą išreikšti savo palaišymą Baltijos šalių antropologijos plėtrai.

Vida Savoniakaitė, Vytis Čiubrinskas, Auksuolė Čepaitienė

Sureikšminant antropologiją: EASA seminaras Prahoje

Europos socialinių antropologų asociacija (EASA) ir jos vykdomasis komitetas savo metinio posėdžio proga 2015 m. spalio 14–15 d. Villa Lana Prahoje (Čekija) surengė seminarą „Sureikšminant antropologiją“ (*Making anthropology matter*). Seminaras organizuotas kartu su Čekijos mokslų akademijos Etnologijos institutu ir Čekijos socialinių antropologų asociacija, jį finansiškai rėmė Čekijos mokslų akademija. Jo organizavimui vadovavo EASA viceprezidentė Hana Červinková (Čekijos mokslų akademija). Kaip rašoma kvietime, seminaras buvo „planuojamas kaip forumas apsvarstyti, kokį vaidmenį antropologija kaip disciplina ir intelektualinė pastangos vaidina ir gali vaidinti šiandienės Europos viešojoje erdvėje“, kaip gali padėti pažinti šių dienų globalių ekonominių ir kultūrinių priklausomybių ir iššūkių įvairovę. EASA prezidentas Thomasas Hyllandas Eriksonas EASA biuletenio (*EASA Newsletter*, No 65, November 2015, p. 5–6) kreipimėsi pristatydamas seminaro idėją pabrėžė, kad antropologijos pozicija pastaruoju metu Europoje ima svyruoti. Nepaisant gausėjančio publikacijų skaičiaus ar sėkmingų didelių projektų, europinė antropologija patiria institucinius iššūkius, kursų ir studentų skaičiaus mažėjimą, antropologijos disciplinos užsidarymą savaime rate. Tad siekis stiprinti jos poziciją visuose lygmenyse yra ypač aktualus. Kita vertus, akivaizdu ir tai, kad kultūrinės ir socialinės antropologijos disciplina savo žiniomis gali prisidėti sprendžiant aktualius šiandienius klausimus. Pabėgėlių krizė, mobilumas, migracija ir daugiakultūriškumas, ekonominės krizės, neoliberalizmas ir ekonomika, aplinka, tausojimas ir atsakai į klimato pokyčius – tai temos ir šio laikmečio aktualijos, pasiūlytos diskusijai.

Jos sulaukė nemažo atgarsio. Seminare dalyvavo per penkiasdešimt mokslininkų iš septyniolikos šalių. Tarp jų buvo patyrusių antropologų ir tų, kurie dar tik atlieka tyrimus pagal magistrinių studijų programas.

Seminaro plenarinius pranešimus skaitė dabartinis EASA prezidentas Th. H. Eriksonas (Oslo universitetas, Norvegija) – „Norvegijos antropologija tarp sėkmės ir nevienareikšmiškumo“ (*Norwegian anthropology from success to ambiguity*), ir Michałas Buchowskis (Poznanės A. Mickievičiaus universitetas, Lenkija/ Europos universitetas Viadrina, Frankfurtas, Vokietija), buvęs asociacijos prezidentas, – „Daugiakultūriškumas ir musulmonų baimė visuomenėje be imigrantų“ (*Multiculturalism and the fear of muslims in non-immigrant society*). Seminare, trukusiame dvi dienas, perskaityti dvidešimt šeši pranešimai, kuriems buvo skirta po septynias minutes. Čia dalyvavo ir pranešimus skaitė Zdeněk Uherek (Etnologijos institutas, Čekijos mokslų akademija, Praha, Čekija), Italo Pardo (Kento universitetas, Jungtinė Karalystė), Petr Skalník (Hradec Králové universitetas, Čekija), Narmala Halstead (Rytų Londono universitetas, Jungtinė Karalystė), Aleksandar Bošković (Belgrado universitetas, Serbija), Alexandra Bitusikova (Matej Bel universitetas, Slovakija), Tamás Régi (Kodolányi János universitetas, Budapeštas, Vengrija), Susana de Matos Viegas (Lisabonos universitetas, Portugalija), Valentina Grillo (Vienos universitetas, Austrija), Lukasz Kaczmarek (Poznanės A. Mickievičiaus universitetas, Lenkija), Marek Pawlak (Krokvos Jogailaičių universitetas, Lenkija), Jaroslav Šotola ir Mario Rodríguez Polo (Olomouco Palacký universitetas, Čekija), Judith Okeley (Oxfordo antropologijos institutas, Jung-

tinė Karalystė), Daniela Mosaad-Penickova (Anglo-Amerikos universitetas, Praha, Čekija), Rachael Goberman-Hill (Bristolio universitetas, Jungtinė Karalystė), Agnieszka Kościańska (Varšuvos universitetas, Lenkija), Giuliana B. Prato (Kento universitetas, Jungtinė Karalystė), Valeria Siniscalchi (Ecole des tautes Etudes en Sciences Sociales, Marselis, Prancūzija), Monika Baer (Vroclavo universitetas, Lenkija), Shukti Chaudhuri-Brill (Paryžius, Prancūzija), Daniel Sosna (Pizeno Vakarų Bohemijos universitetas, Čekija), Georgeta Stoica (Institut de Recherche pour le Développement, Université de Perpignan, Prancūzija), Brenda Beck (Toronto universitetas, Kanada), Haldis Haukanes (Bergeno universitetas, Norvegija), Auksuolė Čepaitienė (Lietuvos istorijos institutas, Vilnius), Paolo Favero (Antverpeno universitetas, Belgija), Hana Červinková (Etnologijos institutas, Čekijos mokslų akademija, Praha). Seminaro diskusijoje dalyvavo ir buvusi EASA prezidentė Susana Narotzky (Barselonos universitetas, Ispanija). Pranešimuose svarstyta daugelis dalykų – šandienis disciplinos akademinis tapatumas, vertė, vieta viešojoje erdvėje ir tarpdiscipliniškumo aspektai; ryšys tarp mokslininkų ir sprendimus priimančių, be to, ir tai, kad antropologija yra disciplina apie visuomenę visuomenei; antropologų dalyvavimas rengiant programas ir vienodos galimybės visiems dalyvauti tarptautiniuose europiniuose projektuose; taikomieji aspektai ir tai, kad neužtenka pateikti antropologijos žinių visuomenei, bet reikia rasti ir kalbą bei būdus, kaip jas pateikti, pvz., kaip paaiškinti Foucault teorines mintis žurnalistei. Kalbėta apie minties materialumą ir vizualios išraiškos taikomuosius aspektus; tai, kad antropologai dažnai yra intelektualai, o ne ekspertai; apie etnografijos kaip metodologijos vaidmenį ir tai, kas yra aktyvizmas; apie antropologijos dėstymą ir politinius iššū-

klius, mokymo tęstinumo svarbą, antropologiją universitetuose ir mokyklose ir tai, kaip perduoti antropologijos žinias, kad jos darytų poveikį. Daug dėmesio sulaukė konkrečios šių dienų aktualijos – migracija ir tarpkultūrinis susidūrimas, kuris keičia anksčiau buvusias visuomenių tolerantiškas nuostatas; kalbos akcentavimas ir *kito* dehumanizavimas; migracija ir viešasis mobilumo diskursas; neoliberalieji vaizdiniai, mobilios būties fetišizavimas, kultūrinis intymumas ir integracija; migracija ir(ar) ribų braižymas; kaip gražinti istoriją emigrantams; migracija ir medicinos antropologija; maistas, ekonominės erdvės ir pokyčiai. Auksuolės Čepaitienės pranešimo tema buvo „Studijų reikšmė plėtojant antropologiją“ (*Emphasising education in the development of anthropology*).

Seminaro pagrindiniai klausimai buvo pristatyti plačiau visuomenei po seminaro vykusioje spaudos konferencijoje. Jo mintys buvo apibendrintos ir politiniame dokumente „Kodėl antropologija reiškia“, skirtame ne antropologams, bet plačiau visuomenei. Jo tekstą galima rasti EASA biuletenyje (*EASA Newsletter*, No 66, May 2016, p. 3, <<http://www.easaonline.org/publications.shtml>>). Čia pabrėžiamas antropologinių žinių savitumas, svarba ir šandienė reikšmė. Antropologija kaip ir prieš daugelį metų yra lyginamasis žmonių, visuomenių ir kultūrinių pasaulių tyrimas. XX a. pradžios Europos ir Amerikos antropologų suformuluotas principas pažinti dalykus „vietiniu požiūriu“ šandien, net ir keičiantis tyrimo sritims, temoms, vietoms ar problematikai, tebėra kertinis ir išlaiko disciplinos akademinį tęstinumą. Nepaisant skirtingų teorinių mokyklų ar savitų regioninių ir teminių interesų, socialinės ir kultūrinės antropologijos amato pagrindas yra tai, kuo dalijasi ir ką svarsto būti antropologais mokyti, ugdyti ir lavinti specialistai. Dokumente „Kodėl antropologija reiškia“ pažymima ir tai, kad antropologija nesiekia spręsti

žmonijos problemų; ji pateikia gebėjimus ir žinias kompetentingais ir tinkamais būdais imtis sudėtingų klausimų svarstymo. Čia nužymėtos ir kertinės antropologijos sąvokos – tai kultūrinis reliatyvizmas, etnografija, lyginimas ir kontekstas. Apibūdinant pirmąją sąvoką – kultūrinį reliatyvizmą, – teigiama, kad tai yra metodologinis instrumentas, prieiga ir pastangos pažinti visuomenės nešališkai ir neutraliai. Antropologija ir antropologai nevertina kitų žmonių vertybių ir neklasifikuoja visuomenių į „neišsivysčiusias“ ir „išsivysčiusias“ (nors tai nereiškia, kad jie toleruoja smurtą ar nelygybę). Antropologinė profesinė ir mokslinė perspektyva liudija poreikį suprasti tai, ką žmonės daro ir kaip jie interpretuoja savo veiksmus ir pasaulėvaizdį. Antroji sąvoka – etnografija – nurodo antrąjį ypač svarbų antropologinio tyrimo instrumentą. Tai savitą empirinės medžiagos rinkimo būdą, besiskiriantį nuo interviu pagrįsto kokybinės sociologijos metodo. Etnografinės metodikos pagrindas yra dalyvavimas stebint – buvimas tarp žmonių, gyvenimas, bendravimas, kalbėjimas su jais ir siekis taip suprasti dalykus. Trečioji sąvoka – lyginimas – yra sąvoka, kuri yra intelektualinės ir moralinės vaizduotės pagrindas. Antropologijoje naujos išvalgos ir teoriniai apibendrinimai dažnai randasi būtent lyginimo keliu, t. y. sistemingais tyrimais atpažįstant kultūrinių pasaulių skirtis ir bendrybes. Antropologai atlieka etnografinį lauko tyrimą, lygina ir taiko kultūrinio reliatyvizmo prieigą ir dvasią. Tačiau visa tai neatskiriama siejasi su kontekstu, sąryšiais ir santykiais. Mažiausias jų tyrimo vienetas yra ne atskiras individas, bet dviejų žmonių santykis.

Visuomenė yra santykių audinys. Taigi kontekstas yra ketvirtoji antropologijai reikšminga sąvoka.

Tačiau kur gali būti pritaikytos antropologijos žinios? Be dėstymo ir tyrimų universitetuose ir tyrimų centruose, antropologai dirba daugybėje viešojo ir privataus sektorių sričių, kur jie gali pritaikyti savo žinias ir gebėjimus, reikalingus darbdaviams: gebėjimą pažinti sudėtingumus, suprasti įvairovę, būti intelektualiai judriems. Antropologai taip pat dirba žurnalistais, tarnautojais, konsultantais, plėtros ir informacijos sričių darbuotojais, jie randa vietas muziejuose, reklaminėse kompanijose, korporacijose ir nevyriausybinėse organizacijose. Antropologinių žinių poreikį šiandien skatina įvairiuose lygmenyse vykstantys intensyvūs tarpkultūriniai kontaktai ir susidūrimai, transnacionalinės globalaus pasaulio problemos ekonomikoje, politikoje, pandemijos ir tarptautinis terorizmas lygiai taip pat kaip ir neapsakomai greitai vykstantys kultūriniai pokyčiai ir kultūrinių tapatybių paieškos. Antropologija pateikia žinių apie pasaulį ir jo globaliąsias kultūrinės maišatis, kontaktus ir ginčytinus klausimus. Ji pateikia žinių ir apie mus pačius, nes pažinti *kitą* tai reiškia pažinti *save*.

Apibendrinant EASA seminaro „Su-reikšminant antropologiją“ mintis, diskusiją ir jų vertę norėtusi pabrėžti, kad jie yra ypač svarbūs Vidurio ir Rytų Europos šalims, kur antropologijos disciplina siekia būti lygiavertė tarp kitų akademinų disciplinų ir įsitvirtinti plačioje visuomenėje. Tačiau jų šiandienis aktualumas neabejotinai reikšmingas ir Europos senų klasikinių antropologijos tradicijų šalims.

Auksuolė Čepaitienė

EASA Medicinos antropologijos konferencija MAGic2015

2015 m. rugsėjo 9–11 d. Sasekso universitete (*University of Sussex*), Jungtinėje karalystėje, vyko medicinos antropologijos tarptautinė konferencija *MAGic2015* „Antropologija ir globalioji sveikata: teorijos, politikos ir praktikos klausimai“ (*Anthropology and global health: interrogating theory, policy and practise*) (konferencijos pavadinimo pirmosios dalies santrumpa *MAGic* greičiausiai yra žodžių žaismas, kilęs iš *Medical Anthropology Global (MAG)*, liet. – globali medicinos antropologija). Tai trečioji konferencija, kurią organizavo Europos socialinės antropologijos asociacijos (*EASA*) Medicinos antropologijos grupė, įsikūrusi 2006 m. Pirmoji konferencija buvo suorganizuota 2011 m. Romoje kartu su Romos universiteto Istorijos, kultūrų ir religijos departamentu, antroji – 2013 m. Antropologijos, filosofijos ir socialinio darbo departamente Universitat Rovira i Virgili (URV) Taragonoje, Ispanijoje, kartu su Amerikos antropologijos asociacijos Medicinos antropologijos draugija. Ši trečioji, *MAGic2015*, konferencija organizuota kartu su Jungtinės karalystės Karališkojo antropologijos institutu (*Royal Anthropological Institute*) Medicinos antropologijos komitetu ir Sasekso universitetu. Konferencijos organizatorių sveikinimo žodyje pažymima ir tai, kad Sasekso universitete medicinos antropologija peržengia savo dalyko ribas ir bendradarbiauja su kitomis disciplinomis – tarptautiniais santykiais, geografija, migracijos studijomis, plėtos studijomis, medicinos ir žmogaus mokslais.

Konferencijos tema – antropologija ir globalioji sveikata: teorijos, politikos ir praktikos klausimai. Globalioji sveikata (angl. *global health*) čia yra sąvoka, apibūdinanti studijų, tyrimų ir praktikų kryptį, kai susitelkiama ties gyventojų sveikatos

apsaugos gerinimu įvertinant jo globalų kontekstą. Tema apima mediciną, visuomenės sveikatą, demografiją, epidemiologiją – nagrinėjami sveikatos ir susirgimų socialiniai, kultūriniai, ekonominiai ir politiniai aspektai platesniame nei nacionalinė sveikatos apsaugos sistema lygmenyje. *MAGic2015* konferencija, pasirinkusi „globaliosios sveikatos“ sąvoką, akcentavo sveikatą kaip vertybę ir sritį, pranokstančią nacionalines sienas. Konferencijoje kelti klausimai, kaip politiniai, ekonominiai ir ekologiniai pokyčiai, žmonių, idėjų, technologijų, daiktų, medicinos ekspertizės, paslaugų, filantropijos ir pagalbos srantai daro įtaką sveikatos sistemoms, žmonių gerovei ir gebėjimams saugoti, atkurti ir gerinti sveikatingumą; kokie santykių, idėjų, moralinių nuostatų, ideologijų ir teisių diskursai pasitelkiami gyvybės saugojimo ir visuomenės sveikatos labui. Šie ir kiti aspektai sudarė konferencijos teminį stuburą.

Paraiškas dalyvauti *MAGic2015* konferencijoje pateikė daugiau nei 300 dalyvių. Jie skaitė pranešimus daugiau nei 50 sekcijų. Plenarinėse sesijose skaityti pranešimai lietė vieną iš jautriausių temų – tai infekcinės ligos ir epidemijos, o konkrečiai – socialiniai ir kultūriniai Ebolos epidemijos aspektai. Taip pat buvo svarstoma ir prieštaringas šiandienis globaliosios sveikatos kontekstas, požiūris į gyvybę, biomedicininį faktų vertinimas skaičiais, žinių gamyba ir administravimas, stebukladariai ir mokslininkai arba prieigų įvairovė, susirgimas ir kančia kaip bendras reikalas. Kelti klausimai, kad sveikatos kiekybiniai įvertinimai, standartizuoti matai ir apskaičiavimo praktikos ją susieja ir su rinka pagrįstomis komercinėmis finansavimo sistemomis ir sveikatą padaro ekonomikos

objektu, taip pat pažymėta, kad didėjantis interesas sprendimus ir politiką pagrįsti įrodymų ir duomenų kiekiu vargu ar tam talkina ir sustiprina tų sprendimų atskaitomybę, tinkamumą ir skaidrumą. Vertingos buvo Brigit Obrist (Bazelio universiteto Socialinės antropologijos katedra, Šveicarija), dirbusios ir maliarijos tyrinėjimų srityje, mintys apie tarpdisciplininę ekspertizę, kurioje mokslinis ir moralus bendruomeniškumas atveria duris ir antropologams. Tačiau ji nurodė, kad medicinos antropologų kritinė prieiga yra iššūkis pozityvistiniam globaliosios sveikatos vertinimui, matančiam jį kaip techninį procesą, kuris dažnai pagrįstas finansavimo šaltinio nuostatomis, atitrūkusiomis nuo lokalaus konteksto. Vis dėlto ji siūlo atvirai priimti šį iššūkį kaip stimulą kūrybingoms diskusijoms dėl idėjų, prieigų ir epistemologijų, žyminčių globaliosios sveikatos lauką. Ji pabrėžia, kad dalyvavimas tokiuose tarpdisciplininuose projektuose antropologui yra episteminis įsipareigojimas, aprėpiantis daugybę įvairiausių patirčių, praktikų, diskusijų ir grįžtamųjų sąsajų, o ne vien tik interviu pagrįstą „lengvąją etnografiją“.

Konferencijos sekcijų temos buvo įvairiausios – nuo medicinos antropologijos ar konkrečių susirgimų socialinių ir kultūrinių aspektų tyrimų iki metodologinių klausimų ir etnografijos; sveikatos politikos, praktikos ir administravimo; visuomenės sveikatos globaliųjų programų ir vietinių kontekstų; sveikatos darbuotojų praktikų tyrimų iki vaikų, senėjimo, negalios, psichinės sveikatos ir psichiatrijos antropologijos; motinystės nesaugumo, reprodukcinių technologijų; pasitikėjimo ir terapinio lauko neapibrėžtumo; saugumo (apsaugos) kaip diskurso ir globaliosios sveikatos kaip naujos biogalios formos, esančios tarp geopolitikos ir biopolitikos. Teko dalyvauti sekcijoje „Nagrinėjant globaliosios sveikatos saugumo diskursą“ (*Unpacking the discourse of safety in global*

health), kuriai vadovavo Paulas Kadetzas (Xi'an Jiaotong Liverpulio universitetas, Kinija) ir Barbara Gerke (Humbolto universitetas, Berlynas, Vokietija). Čia nagrinėta biomedicininė saugumo (apsaugos) koncepcija, reikšminga sveikatos politikai ir valdymui. Atrodytų, kad ši koncepcija savaime implikuoja hegemonines galias, tačiau antropologiniai tyrimai liudija ką kita ir kviečia nagrinėti globalios ir lokalsios saugumo (apsaugos) sampratų santykį. Šios sekcijos diskusija buvo pagrįsta įvairių vietų etnografija: kaip riziką valdo Bolivijos šachtininkai; darbo apsauga ir sveikata Bangladešo siuvimo fabrikuose; kaip konstruojamas saugumas ajurvedinės ir vietinės biomedicininės „saugumo“ sampratos atžvilgiu Čekijoje; saugumas ir gyvsidabrio gavyba vaistams tarp Tibeto ir ajurvedos gydytojų; gydomųjų medžiagų rinkimas ir etiketažas kaip „saugumo“ kalba Kinijoje. Šioje sekcijoje teko skaityti pranešimą „Sugrįžtant prie pagalbinio apvaisinimo lokalaus supratimo Lietuvoje: normatyvinis įvertinimas, laikas ir judėjimas“ (*Updating the local understanding of assisted reproduction in Lithuania: normative assessment, time and movement*), kuriame buvo nagrinėta tai, kaip saugumo ir galimybių diskursai, esantys šalia biotechnologinių ir biomedicinių pagalbinio apvaisinimo aspektų, vaiko tapatybės bei šeimos ir giminystės konceptų, formuoja dabartines diskusijas dėl šių technologijų teisinio reguliavimo.

MAGic2015 konferencija buvo didžiulė, vyko tris dienas ir sutraukė daug žmonių. Jos metu vyko ir kiti renginiai. EASA medicinos antropologijos grupė surengė savo metinį susirinkimą; pristatytas tyrėjų bendruomenę Sasekso universitete remiantis simboliškai pavadintas „Sasekso tyrimų avily“ (*Sussex Research Hive*) – diskusijų ir tyrėjų bendradarbiavimo vieta su čia vykstančiais moksliniais seminarais ir kitais įvykiais; skaitytas Jungtinės Karalystės

nevyriausybines biomedicinos moksliniu tyrimu institucijos *Wellcome Trust* labdaros fondo pranešimas. Konferencijos metu vyko antropologijos knygu paroda-pardavimas.

Medicinos antropologija pateikia ir naudoja kertinemis ir klasikinemis antropologijos teorinemis izvalgomis, bet ji laikoma taikomaja antropologijos sritimi. Elisabeth Hsu (Oksfordo universitetas, Jungtine Karalyste), komentudama sekijos apie saugumo diskursa pranešimus,

pažymėjo, kad viena didžiausių problemų medicinos antropologijoje gali būti ir šios krypties medikalizavimas – siekis atrasti ar pagrįsti efektyvumą, o ne nagrinėti dalykus antropologinėje plotmėje. Tačiau tokia didžiulė ir įvairi medicinos antropologijai skirta konferencija pateikė gausybę etnografinės medžiagos ir siekė pažinti globalios sveikatos socialines ir kultūrinės problemas. Taip ji tapo ir produktyviu antropologinių teorinių išvalgų diskusijų forumu.

Auksuolė Čepaitienė

SIEF darbo grupės „Ritualiniai metai“ konferencija Findhorne, Škotijoje

SIEF 12-oji kasmetinė darbo grupės „Ritualiniai metai“ konferencija „Reguliuojant papročius“ (*Regulating customs*) vyko 2016 m. sausio 8–12 d. Findhorne, Morėjaus grafystėje, Škotijoje, Jungtinėje Karalystėje. Ją organizavo Aberdyno universiteto Elphinstone etnologijos, folkloro ir etnomuzikologijos institutas.

Konferencija vyko Findhorno ekologiniame kaimelyje, kurį įkūrė *New Age* judėjimo bendruomenė 1964 m. ir kuris tapo vieta dvasiniam tobulėjimui ir ekologiškam gyvenimo būdai puoselėti. Kaimelis išsikūręs vaizdingoje vietoje, netoli jūros, tad turėjome galimybę pasivaikščioti ne tik bendruomenės teritorijoje, kur įkurti susikaupimui skirti parkeliai, kur nemažai įvairių originaliai apipavidalintų namelių, bet ir Šiaurės jūros pakrante. Konferencija truko 4 dienas. Pirmosios dienos vakare buvo numatytos tik pažintinės paskaitos apie Findhorno ekologiniame kaimelyje išsikūrusios bendruomenės istoriją ir veiklą ir apie šio regiono Naujųjų metų šventės

specifiką. Kitos dvi dienos buvo skirtos konferencijos pranešimams, o paskutinioji diena – ekskursijai po apylinkes ir dalyvavimui *Clavie* deginimo šventėje. (Tai ugnies šventė, žyminti senųjų metų pabaigą (*Aul Eel*) ir švenčiama sausio 11 d. pagal senąjį Julijaus kalendorių; Škotijoje jis buvo pakeistas į Grigaliaus kalendorių 1750 m.). Kiekviena šios darbo grupės konferencija organizuojama taip, kad dalyviai turėtų galimybę susipažinti su tos šalies, kurioje vyksta konferencija, šventėmis, tam tikrais ritualais. Ne išimtis ir ši konferencija. Jos organizacinio komiteto pirmininkas Elphinstone instituto direktorius dr. Thomas Mckeanas norėjo konferencijos dalyviams parodyti šio Škotijos kampelio pagrindinę metinę šventę – *Clavie* deginimo ritualą netoli Findhorno esančiame nedideliame žvejų miestelyje Burgheade.

Konferencijoje pranešėjai iš Anglijos, Škotijos, JAV, Izraelio, Prancūzijos, Slovėnijos, Kroatijos, Rusijos, Estijos, Lietuvos, Bulgarijos perskaitė 25 pranešimus,

apimančius etnologijos, kultūrinės antropologijos, sociologijos, istorijos, religijos studijų, folkloro sritis. Bendroji tema – papročių reguliavimas įvairiomis išorinėmis ir vidaus priemonėmis ir būdais, arba kaip papročiai reguliuoja žmonių gyvenseną, elgesį – vienaip ar kitaip buvo aptarta visuose pranešimuose.

Išvakarėse konferencijos organizatoriaus Thomo Mckeano perskaitytą paskaitą apie *Clavie* deginimo šventę pratesė folkloristė iš Aberdyno Fiona Jane Brown (Hidden Aberdeen Tours), parodžiusi, kad šios šventės kilmė sietina su vietinėmis žvejų ugnies deginimo šventėmis, kurios rėmėsi tikėjimu, jog *Clavie* sudeginimas yra veiksminga priemonė nugalint nesėkmes. Naujų metų šventei buvo skirti ir dar du pranešimai. Nancy McEntire (Indianos universiteto emeritė, Terre Haute, JAV), pasiremmdama istoriniais šaltiniais ir savo atliktais lauko tyrimais, kalbėjo apie Orknio salose iki šiol galiojančias taisykles, praktikas ir tikėjimus, susijusius su namų lankymu ankstų sausio 1 dienos rytą. Aptarė ir ritualinius daiktus, kuriuos privalu atnešti į lankomus namus (anglies gabaliuką, duonos ir viskio). Athanasios Barbalexis (Aberdyno universiteto Elphinstone institutas) pristatė savo lauko tyrimą, atliktą Lumphanano kaimelyje netoli Aberdyno, kur Naujų metų šventės eigai didelę įtaką darė ją organizavęs vietinis šamanizmo praktikuotojas, sukūręs trijų dienų ritualą, susiejantį Šiaurės Europos tautų mitų elementus su keltų mitologija.

Keletas pranešėjų atkreipė dėmesį į įvairių švenčių, tikėjimų, naujai atsirandančių ritualų poveikį žmonių gyvensenai. Irina Sedakova (Rusijos mokslų akademijos Slavistikos institutas, Maskva) kalbėjo apie šeštadienio ir sekmadienio dienomis gyvuojančius tikėjimus Pietų slavų ir Balkanų šalyse ir kaip jie reglamentuoja žmonių gyvenimą. Šeštadienis siejamas su mirusiaisiais, todėl tikima, kad tądien gimusieji

turi tam tikrų ypatingų galių – geba atpažinti ir nugalėti demonus. Tai sąlygoja ir tam tikrą bendruomenės elgesį su tokiais žmonėmis. Sekmadienis siejamas su moterišku šventu ar demonišku personažu, kuris reguliuoja žmonių elgesį tą dieną bausdamas tuos, kurie nesilaiko sekmdieninių taisyklių, pavyzdžiui, nedirbti. Jamesas Deuschas (Smitsono kultūros paveldo ir tautosakos centras, Vašingtonas, JAV) šmaikščiai pažvelgė į vartotojiškos visuomenės veiklą kaip į ritualą. Noras socializuotis, tikėjimas antgamtinėmis jėgomis, džiugios emocijos, ryšys tarp kartų – viskas susipynę prasidėjus Kalėdų sezono prekybos pradžios „Juodojo penktadienio“ apsipirkimų ritualui, nors šis reiškinytis atsirado visai neseniai.

Išorinis reguliavimo poveikis šventėms taip pat neliko mokslininkų dėmesio nuosalyje. Lidija Nikočević (Istrijos etnografijos muziejus, Pazinas, Kroatija), pasiremmdama kroatų Užgavėnių švente, kėlė klausimus, kas atsitinka tradicinei šventei, kai ji įtraukiama į UNESCO reprezentatyvųjų nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Ji parodė, kad šventės atlikėjai susiduria su išoriniu spaudimu, peršančiu įvairias inovacijas. Todėl kyla klausimas, ar tokia šventė išliks autentiška, ar bus komercializuota ir naudojama naujiems tikslams, pavyzdžiui, turizmui skatinti. Cozette Griffin-Kremer (Vakarų Bretanės universitetas, Brestas, Prancūzija) pristatė savo tyrimą apie gegužės mėnesį vykstančią pakalnučių šventę Rambujė miestelyje netoli Paryžiaus ir aptarė, kokią įtaką jai daro vietos administracijos diegiama reglamentacija.

Keletas pranešėjų kalbėjo apie gaivinaumą išnykusių ritualų atmintį ir diegiamas naujas („naujai išrastas“) šventes. Kobi Peled (Negevo Ben-Gurion universitetas, Beer Sheva, Izraelis) pranešimo objektas – išnykęs palestiniečių vestuvių ritualas, kuris buvo atliekamas ant vadinamojo „nuotakos akmenis“ prie kaimo šulinio. Dabar

viename palestiniečių kaimelyje vietos gyventojų iniciatyva toks akmuo yra rekonstruotas siekiant įamžinti kultūrinę atmintį. Petko Hristovas (Plovdivo universitetas, Bulgarija) supažindino su atgaivintu Balkanų *Kurban* ritualu. Tai avies aukojimas ir valgis, turintis atnešti sėkmę ir gerovę visam kaimui. „Naujai išrastą“ šventę, kuri pradėta Estijoje švesti 1992 m. nusižiūrėjus į kaimynus suomių, aptarė Mare Kõiva ir Andresas Kuperjanovas (Estijos literatūros muziejus, Tartu). Laužų deginimo šventė Baltijos jūros pakrantėje siejama su vikingų laikais norint sustiprinti kultūrinę atmintį, bet kartu ir siekiant atkreipti dėmesį į ekologinę švrios jūros problemą.

Apie imigrantų šventes, jų pritaipimą kitoje kultūroje buvo keletas pranešimų. Suzy Harrison (Notingemo Trento universitetas, Jungtinė Karalystė) kalbėjo apie Lesteryje indų bendruomenės švenčiamą šviesos šventę (*Diwali*), kuri simbolizuoja šviesos pergalę prieš tamsą. Pranešėja nagrinėjo, kokią įtaką šiai šventei daro ją reglamentuojančios institucijos (miesto administracija, Lesterio hindu šventės taryba, vietiniai žmonės). Tą pačią problematiką tyrinėjo ir Flore Muguet (Nanto universitetas, Prancūzija). Ji aptarė dvi Bhakti jogs šventes Kalifornijoje (JAV), kurių metu vyksta įvairios ezoterinės praktikos, psichoterapiniai seansai ir tradiciniai rytietiški ritualai, jų poveikį dalyviams.

Bažnytinės šventės su į jas inkorporuotais liaudies religijos elementais domino keletą pranešėjų. Emily Lyle (Edinburgo universitetas, Škotija), kalbėdama apie ikirikščioniškuosius papročius, įterptus į krikščioniškuosius ritualus, parodė, kaip jie sąveikauja tarpusavyje ir kaip juos traktuoja Bažnyčios atstovai ir eiliniai žmonės. Cristina Clopot (Heriot Watt universitetas, Edinburgas, Škotija) lygino modernias ir senąsias rusų sentikių Rumunijoje religines gyvenimo ciklo praktikas, parodė, kaip modernizacijos paveikti ritualai praranda vie-

nus savo komponentus, kaip mažėja tam tikrų veiksmų reikšmė ir kaip pamažu švelnėja jų atlikimo laiko griežtas reglamentas. Skaidrė Urbonienė (Vilnius) nagrinėjo, kokią poveikį sovietinis režimas padarė dviem katalikų šventėms – Kryžiaus dienoms ir Gegužinėms pamaldoms. Pranešėja atskleidė šių švenčių pokyčius, įvykusius dėl draudimų, įvairių apribojimų: Gegužinės pamaldos iš viešosios erdvės pasitraukė į uždara namų erdvę, o Kryžiaus dienos dėl savo viešojo pobūdžio išnyko iš švenčių kalendoriaus. Marion Bowman (Atvirasis universitetas, Milton Keinsas, Jungtinė Karalystė) pateikė istorinę katalikų piligrimystės į Glastonberį nuo 1895 m. iki dabar apžvalgą, atskleidė, kaip keitėsi piligrimystės formos, maršrutai ir būdai.

Keletas pranešėjų apžvelgė neopagonių ritualus. Arūnas Vaicekauskas (Vytauto Didžiojo universitetas) aptarė, kaip Romvos bendruomenės sukurtas šventinis kalendorius, paremtas etnografinė XVI–XX a. tradicija, buvo „supagonintas“ suteikiant tradicinės kultūros arba naujai išrastiems ritualo elementams tariamai „pagoniškas“ prasmes. Nicolle Sturdevant (Aberdyno universitetas) kalbėjo apie Škotijos neopagonių atliekamus vedybinius ritualus, Morgana Sythove (Utrechtas, Olandija) iš istorinės perspektyvos pažvelgė į modernų pagonių judėjimą *Wicca*, įkurtą Geraldo B. Gardnerio XX a. 6 dešimtmetyje. Ji parodė, kaip šį judėjimą, paremtą archajinėmis raganavimo tradicijomis, reguliuoja modernios šiuolaikinės kultūros įtaka.

Ritualų ir jų įtakos identiteto formavimui problema taip pat buvo diskutuojama šioje konferencijoje. Jurijus Fikfakas ir Daša Ličen (Slovėnijos etnologijos institutas, Liubliana) nagrinėjo Liublianios literatūrinės draugijos (*Reading Society*, 1861–1941) veiklą kaip tam tikrą ritualą ir parodė intelektualinių draugijų organizavimą kaip svarbų slovėnų nacionalinio identiteto kūrimo proceso reguliavimo faktorių. Elizabeth

Warner (Durhamo universiteto emeritė, Jungtinė Karalystė) pranešimo objektu pasirinko beržo naudojimą rusų papročiuose ir tyrinėjo šio medžio stereotipinį siejimą su rusų tapatybe.

Antrosios dienos vakare po pagrindinių pranešimų susirinkome išklausti Aberdyno universiteto Elphinstone instituto studentų, kurie pristatė savo tyrimus, susijusius su konferencijos tema. Išgirdome apie Aberdyne švenčiamo Halloweeno persirengimo tradicijos pokyčius. Taip pat ir apie Aberdyne įsikūrusių tailandiečių švenčiamą šventę, skirtą padėkoti deivei Gangai, ir jos transformaciją naujoje aplinkoje. Sužinojome ir apie oro personifikacijas Škotijoje ir Didžiųjų ežerų regione (JAV, Kanada) bei apie Šiaurės rytų Škotijoje gyvuojantį tikėjimą vandens iš senovinių šventų šulinių gydomosiomis galiomis. Studentai taip pat parodė trumpą tradicinį škotų vaidinimą, atliekamą Naujų metų dieną. Vakara užbaigė tradicinės škotų pasakotojo sekamos pasakos, gėlų ir škotų dainos.

Paskutinę konferencijos dieną iš pat ryto išvykome į ekskursiją po apylinkes. Aplankėme vaizdingą Burghedo miestelį, ten susitikome su *Clavie* karaliumi tituluojamu Danu Ralphu, kurio dirbtuvėlėje stebėjome pasiruošimą *Clavie* de-

ginimo ceremonijai. Vakare stebėjome ir patį *Clavie* deginimo ritualą. Vaizdžiai tarant, *Clavie* – tai didelis kubilas su pritaisytu kotu pripildomas malkų, kurios padegamos. Tokį didžiulį deglą miestelio gatvėmis pakaitomis neša du vyrai iš vadinamosios *Clavie* įgulos, apsirengę ugniai atspariais rūbais. Juos seka minia. Deglas tam tikrose iš anksto numatytose vietose papildomas malkomis ir nešamas toliau, taip apvaikštomos pagrindinės miestelio gatvės. Ceremonija trunka apie 2 valandas ir pabaigiamą tradiciškai jį visiškai sudeginant ant kalvos miestelio pakraštyje. Sudegusius gabalėlius žmonės susirankioja ir nešasi namo. Anot seno tikėjimo, tie apanglėję medžio gabaliukai visus metus neš namams laimę. Po visko žmonės rinkosi vietinėse kavinėse ir baruose, kur visi buvo nemokamai vaišinami sriuba ir koše.

Konferencijai parinkta gana atkampi Šiaurės Škotijos vieta prie Šiaurės jūros Morėjaus įlankos, gyvenimas *New Age* bendruomenės įkurtame ekologiniame kaimelyje, įdomūs pranešimai apie įvairių regionų ritualus nuo senovės iki dabar, galimybė patirti vietos atmosferą bei dalyvauti senosios škotų Naujųjų metų šventės rituale buvo labai įdomi patirtis iš etnografinės, religinės, folklorinės ir socialinės perspektyvos.

Skaidrė Urbonienė

Šventėms ir apeigoms skirta konferencija Samaroje

2016 m. birželio 23–25 d. Samaroje (Rusija) įvyko papročiams skirta konferencija „Šventės ir apeigos Uralo Pavolgyje: tradicijos ir inovacijos šiuolaikinėje kultūroje“, kurią organizavo Samaros valstybinis socialinis pedagoginis universitetas ir Samaros srities įstaiga „Tautų draugystės namai“. Jos organizatorė Ekaterina Jegafova dalyvavo ir Vilniuje rengtose papročiams skirtose tarptautinėse konferencijose „Šventės mieste“ (2013 10 30–31. LEU ir LII) ir „Miesto kultūra etnologinių tyrimų perspektyvoje: šventės ir laisvalaikis“ (2015 11 5–6. LII), taip pat ir *SIEF* „Ritualinių metų“ grupės konferencijose, todėl lietuvių papročių tyrinėtojai buvome pakviesti dalyvauti ir Rusijoje šventės problematikai skirtoje konferencijoje.

Konferencijos svečiai prieš jos pradžią galėjo pavartyti pagal pranešimus parengtų konferencijos dalyvių straipsnių rinkinį (Ягафова Е. А. (ред.). 2016. Праздники и обряды в Урало-Поволжье: традиции и новации в современной культуре. Самара: Самарский государственный социально-педагогический университет). Konferencijos leidinį numatoma publikuoti ir internetinėje erdvėje taikant laisvą prieigą, jame pateikiamos ir santraukos anglų kalba, todėl konferencijos eigą aptarsiu trumpai, detaliam nesigilindamas į pranešimų metu padarytas išvadas.

Plenarinę sekciją „Aktualūs šiuolaikinės Uralo Pavolgio šventinės kultūros tyrimų klausimai“ pradėjo šios konferencijos sumanytoja ir organizatorė E. Jegafova iš Samaros. Ji perskaitė teorinį pranešimą „Šiuolaikinė čiuvašų šventinė-apeiginė kultūra kaip tyrimų problema“. Šios apžvalgos autorius Žilvytis Šaknys, remdamasis tyrimų Vilniuje duomenimis, perskaitė pranešimą „Tradiciónių švenčių funkciona-

vimo problema šiuolaikiniame daugiataučiam mieste“. Paryžiui (Prancūzija) atstovavusi Eva Toulouze perskaitė pranešimą „Kai kurios udmurtų tradicinių pavasario ritualų tęstinumo ir atgaivinimo idėjos Baškirijoje“. Saranskui (Rusija) atstovavusi Olga Bogatova pateikė pranešimą „Tradiciónių erzų apeiginių švenčių Pavolgyje atgaivinimas ir transformacija“, o maskvietė Elena Danilko – „Šežere-Bairam kaip sociakultūrinė strategija šiuolaikinėje Baškirijoje“.

Pirmajai sesijai „Tradiciónės Uralo Pavolgio tautų religinės praktikos šiuolaikinėje visuomenėje“ pirmininkavo O. Bogatova ir E. Danilko. Šią sekciją pradėjo vilnietis Jonas Mardosa, kuris savo pranešime „Procesijos ir eisenos miestuose. Atkurtos ar sukurtos tradiciónijos“ pristatė lietuvių papročius. Insbrukui (Austrija) atstovavusi Tatjana Miniachmetova analizavo Udmurtijos realijas pranešime „Šventas laikas ir šventa erdvė udmurtų ritualinėje tradiciónijoje ir būdai ją ignoruoti šių dienų visuomenėje“. Georgijus Matvejevas iš Čeboksarų (Rusija) pristatė čiuvašų šventes: „Čiuvašų tradiciónės šventės *Vaya* ir *Akatuj* šiuolaikinėje šventinėje apeiginėje kultūroje“. Kiti pranešimai buvo skirti mordvių švenčių analizei. Galina Kornišina iš Saransko perskaitė pranešimą apie *Rasken ozks* ir *Akša kelu* šventes: „*Rasken ozks* ir *Akša kelu* šventės mordvių šiuolaikinėje kultūroje ir socialiniame-politiniame gyvenime“. Tam pačiam miestui atstovavusi Elena Mokšina perskaitė pranešimą „Mordvių religinės šventės (*ozksy*) pagal M. E. Evsejevo aprašymus“. Alena Suvorina iš Samaros pateikė bendresnio pobūdžio pranešimą „Pavolgio mordvių kalendoriniai papročiai“.

Antrajai sesijai „Etninių grupių šventės ir apeigos daugiataučiam mieste“ vadovavo

Svetlana Židkova iš Samaros. Sekcijos vadovė pradėjo sekciją apibendrinamo pobūdžio pranešimu „Samaros srities nacionalinių švenčių kalendorius“. Liana Agadžanian iš Samaros pristatė armėnų šventes „Šventės, Samaros armėnų kaip saviorganizacijos ir konsolidacijos faktorius“. Visai kitoks buvo jos žemiečio Jurijaus Širinskicho pranešimas, kuris panašius procesus išvelgė azerbaidžaniečių Khojaly tragedijos gedulingame paminėjime: „Khojaly tragedija kaip Samaros azerbaidžaniečių bendruomenės etninės mobilizacijos ir konsolidacijos faktorius“. Oksana Jegorova iš Čeboksarų pristatė skirtingų etninių grupių švenčiamą šventę „Tarptautinė Novruz šventė Čiuvašijos Respublikoje“. Gulnara Gabdrachmanova ir Raufa Urazmova iš Samaros analizavo šios šventės šventimą Tatarstane: „Novruz šventė: nuo tradicionalizmo iki minėjimo“.

Pirmąją darbo dieną baigė Ranuso Sadikovo (Ufa, Rusija) ir Evos Tuluz (Paryžius, Prancūzija) komentuojamas esto Ljivo Niglas filmo „Tradicinės Uralo Pavolgio tautų religinės praktikos šiuolaikinėje visuomenėje“ pristatymas. Konferencijos dalyviai susipažino su pavasario apeigomis Baškirijos udmurtų kaime. Šitaip buvo užbaigta antroji sekcijos „Tradicinės Uralo Pavolgio tautų religinės praktikos šiuolaikinėje visuomenėje“ sesija.

Sekcijos „Tradicinės Uralo Pavolgio tautų religinės praktikos šiuolaikinėje visuomenėje“ trečiajai sesijai vadovauti numatyti G. Kornyšina ir G. Matvejevas. Pirmą pranešimą perskaitė Tamara Molotova iš Joškar Ola (Rusija): „Semik apeigos semantika marių kultūroje“. Didelio susidomėjimo sulaukė Jekaterinos Švyrkovos iš Samaros pranešimas apie vokiečių mažumą: „Pergalės dienos šventimas Prišibo kaime, Blagovarsko rajone, Baškirijos Respublikoje“. Jos kraštiečiai Tamaros Vedernikovos pranešimas skirtas iš sentikių atsiskyrusios *duchoborų* grupės 1765 m. atsiskyrusių *malakanų* (pavadinimas kilęs iš papročio gerti pieną

per Gavėnią) konfesinės grupės kultūrai: „Dvasinės Samaros *malakanų* eilės religinėje ritualinėje praktikoje“. Nailios Almejevos iš Sankt Peterburgo (Rusija) pranešimas skitas kitai – *kriašėnų* – grupei (savita stačiatikių bažnyčioje krikštytų Uralo Pavolgio totorių etnokonfesinė grupė) taip pat sudomino konferencijos dalyvius: „Archajiniai kultai ir stačiatikybė *kriašėnų* Sekminių šventėje. Apeiga ir giedojimas (2013–2015 m. duomenimis)“.

Trečiajai sekcijai „Šventės kultūrologijos ir etnologijos mokymo aspektais“ vadovavo Irina Kazakova ir Evgenija Safonova (abi iš Samaros). E. Safonova perskaitė pranešimą „Šventės mokyklinio kultūrinio auklėjimo erdvėje“. Alla Gokina iš Samaros perskaitė pranešimą „Aktualūs besimokančiųjų įtraukimo į šventinę-apeiginę kultūrą klausimai polikultūrinio auklėjimo sąlygomis“. N. Gerasimovos iš Tiumenės tema buvo „Liaudies tradicijų reikšmė dvasiniame vaikų auklėjime“. Aleksandro Demidovo iš Samaros pranešimas „Šventės fenomenologija“ palietė teorinius šventės aspektus. O sekciją baigė I. Kazakova pranešimu apie subkultūrinės grupės veiklą ir netgi virtualias šventes „Šventinis elementas *geimerių* subkultūroje (šventinės kultūros transformacijos šiuolaikiniame pasaulyje klausimu)“.

Ketvirtajai sekcijai „Šiuolaikinės šeimos apeigos“ vadovavo Rasa Paukštytė-Šaknienė, atstovavusi Vilniui. Ji perskaitė pirmą pranešimą „Šeimos šventės samprata Lietuvos mieste“, kuris paremtas Vilniaus kalendorinių švenčių tyrimais. Michailas Matlinas iš Uljanovsko (Rusija) perskaitė pranešimą apie modernias vestuves „Žaidybinis elementas moderniose rusų vestuvėse: kai kurios formos ir tipai“. Paskutinį pranešimą perskaitė Elena Fedotova iš Čeboksarų apie mirusiųjų pagerbimo papročius „Mirusiųjų pagerbimo apeiga *Jupa tuni* ir giesmės *Jupa jurrisem* pagal Tatarstano Respublikos Nurlato rajono čiuvašų tradiciją“.

Penktoji sekcija buvo skirta apeiginiam maistui: „Maistas Uralo Pavolgio tautų apeiginėse tradicijose“. Jai vadovavo Oksana Egorova iš Čeboksarų ir Tamara Vedernikova iš Samaros. Ekaterina ir Sergejus Ryčkovai iš Kazanės perskaitė pranešimą „Halal“ ir „Haram“ šventinėje modernioje miesto totorių kultūroje“. Kitas pranešimas taip pat buvo skirtas totorių kultūrai. Nadiežda Ryčkova (Kazanė) perskaitė pranešimą „Šventinis maistas musulmonų totorių mitybos sistemoje“.

Trečią konferencijos dieną jos dalyviai vyko į Tatarstano Respubliką, Nurlatą, kur buvo surengta šventė „Uiav“. Kelionė autobusu sudarė galimybę dar kartą aptarti konferencijos rezultatus, o šventė sužavėjo vietinių žmonių nuoširdumu, siekiu pažvelgti į savo senelių kultūrą, kartu sukūrė patrauklų reginį jaunimui, taip pat tradicines imtynes, per kurias vaikinai turėjo galimybę pademonstruoti vikrumą ir jėgą susibūrusioms merginoms.

Tačiau apibendrinant konferencijos darbą, be abejo, reikia apžvelgti mokslinius rezultatus ir kokią patirtį galima būtų perimti Lietuvoje rengiant konferencijas. Organizuojant konferenciją, jos svečius gaubė begalinis svetingumas. Į konferencijos organizaciją buvo įtraukti ne tik mokslininkai, aspirantai, bet ir studentai, apibendrinę ir svečiams pateikę informaciją apie Samaroje lankytinus kultūrinius objektus, su kuriais galėjome susipažinti per ekskursijas. O vienas iš konferencijos organizatorių dėstytojas A. Demidovas pateikė išsamius istorinius komentarus po

konferencijos dalyvių nuotraukomis *facebooke*. Palyginti su Lietuvoje rengiamomis tokio pobūdžio konferencijomis, išskirčiau taikomąjį pobūdį. Dalis pranešimų buvo skirti edukacinėms problemoms. Etninė kultūra mokykloje ir jaunosios kartos auklėjimas tikrai ir mums būtų svarbi tema. Tokioje konferencijoje dalyvavusios mokytojos, be abejo, smarkiai pakels kvalifikaciją. Juk ir anksčiau Lietuvos istorijos institute konferencijose gausiai dalyvaudavo muziejininkai net iš mažų provincijos muziejų. Pastaruoju metu konferencijose dalyvauja tik pagrindinių muziejų specialistai. Tad manau, kad atskiras sekcijas skyrus muziejininkams ir pedagogams – laimėtume visi. Samaros konferencijos temų sąrašas rodo, kad ir Rusijos etnologai prioritetus teikia šių dienų situacijai. Labai svarbūs lauko tyrimų rezultatai. Tačiau labai svarbi tebėra ir istorinė perspektyva. Nemažai dėmesio skiriama etniškumui ir tarpetniniams, tarpkultūriniais kontaktams. Kita vertus, kaip ir Lietuvoje, dar matome siekį išžvelgti reiškinio archajiškumą ir net sąsajas su ikikriščioniškąja kultūra. Tačiau, mano nuomone, požiūrių įvairovė, o ne vien siauras sekimas viena ar kita mokslinė mada yra pozityvus reiškinys. Konferencijoje dalyvavo nemažai jaunų tyrinėtojų – aspirantų ir net pristatančių magistrinius darbus. Jauni tyrinėtojai nėra išskiriami į atskiras sekcijas, o jų pranešimai puikiai integruoti probleminiu pagrindu. Pranešimus pristatant jaunajai kartai ir bendraujant konferencijos metu jaučiamas geranoriškumas ir vyresnių kolegų globa.

Žilvytis Šaknys

Etnologijos doktorantų konferencija VDU

2016 m. sausio 28 d. Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete įvyko pirmoji Vytauto Didžiojo universiteto, Klaipėdos universiteto ir Lietuvos istorijos instituto jungtinės etnologijos doktorantūros konferencija „*Veritas ethnologica*: etnologijos doktorantų tyrimai“. Iki šiol šių institucijų doktorantai nebuvo susipažinę su kolegų atliekamais tyrimais, todėl mintis surengti konferenciją buvo puiki proga tai padaryti. Organizacinę komitetą sudarė Gintarė Dusevičiūtė (Vytauto Didžiojo universitetas), Viktorija Varanuskaitė (Lietuvos istorijos institutas), Žydrūnas Vičinskas (Klaipėdos universitetas).

Siekiant, kad ši konferencija taptų kasmetine, organizacinis komitetas skyrė dėmesio ir jos pavadinimui. Etnologijoje, kaip ir kiekvienoje mokslo disciplinoje, ieškoma savo tiesos, todėl konferencijos organizatoriai pasitarkė visiems gerai žinomą posakį „In vino veritas“, ragindami telktis ieškoti tiesos (*Veritas*) remiantis šio mokslo tyrimų metodologija.

Konferencijoje dalyvavo trylika I-IV kursų jungtinės Vytauto Didžiojo universiteto, Klaipėdos universiteto ir Lietuvos istorijos instituto doktorantūros studentų. Konferencijos tikslas buvo kiekvienam pranešėjui suteikti galimybę pristatyti būsimus, vykdomus ir jau įvykdytus tyrimus ne tik doktorantams ir jų dėstytojams, bet ir suteikti galimybę su tokiais tyrimais susipažinti platesnei mokslo bendruomenei. Taip pat siekta skatinti artimesnę mokslinį bendradarbiavimą tarp studentų, kelti jų mokslinį lygį.

Konferencijos įžanginį žodį tarė viena konferencijos organizatorių – antrakursė etnologijos doktorantė G. Dusevičiūtė. Ji moderavo pirmąją konferencijos posėdį. Pirmasis pranešimas simboliškai ir gražiai su-

tapo su žmogaus gyvenimo ciklo pradžios – vaikystės tyrimų apžvalga. Tokio tyrimo aktualumą aptarė Audronė Daraškevičienė (Lietuvos istorijos institutas). Tyrėja pranešime „Vaikystės antropologija: šiandieninės kryptys, problemos ir prielaidos“ pateikė trumpą vaikystės antropologijos mokslo raidą, pabrėždama, jog pastaruoju metu tyrimų šia tema skaičius smarkiai išaugo palyginti su jų skaičiumi prieš 20 metų. A. Daraškevičienė apžvelgė naujausius vaikystės antropologijos tyrimus remdamasi Amerikos antropologų asociacijos duomenų baze „Antrosource“, trumpai aptarė savo planuojamų tyrimų gaires.

Kitą pranešimą „Lietuvos ir Latvijos paribio gyventojų etninio tapatumo tyrimų problematika“ ir ilgamečių tyrimų rezultatus pristatė Auksė Noreikaitė (Vytauto Didžiojo universitetas). Tyrėja pateikė įdomios tyrimų medžiagos apie XX a. pradžioje ir viduryje Lietuvos ir Latvijos pasienio teritorijoje vykusį procesą, kada teritorijos gyventojai buvo agituojami pasirinkti vieną ar kitą tapatybę. Tokia laikotarpio situacija buvo įvardinta kaip „gyventojų pasimetimas savo tapatumu“. Pranešime apibūdinti tokie terminai kaip „skerslatviškumas“ (terminas priskiriamas Latvijos ir Lietuvos pasienio teritorijos gyventojams, kurie kilę iš mišrių lietuvių ir latvių šeimų, vartoja abi kalbas arba vartoja šių kalbų sintezės rezultata). Minėtas terminas prisideda prie pasienio ruožo kaip itin savito kultūrų ir jų tapatumų susikirtimo problematikos tyrimų. A. Noreikaitė pranešime pabrėžė ir dar vieną populiarėjantį būdą išreikšti savo tapatybę – tapatinimąsi su senovės baltų gentimis (pavyzdžiui, kuršiais, žiemgaliais). Pažymėta, kad šiam reiškiniui daro įtaką Europos Sąjungos vykdoma regionų politika ir jos finansuojami projektai.

Tapatybės ir jos raiškos klausimą toliau nagrinėjo Justė Vasilionytė-Stašaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas), savo pranešime „Patriotiškumo ugdymas lituanistinėse mokyklose“ apibendrinusi naujausius duomenis iš 2014 m. kovo ir 2015 m. rugsėjo mėn. atliktų etnografinių lauko tyrimų dviejose lietuvių mokyklose užsienyje – Rygos lietuvių vidurinėje mokykloje ir Vasario 16-osios gimnazijoje Hiutenfelde (Vokietija). Etnografinių tyrimų metu tirti vykstantys užsiėmimai ir šventės, skatinantys patriotinius jausmus. Pranešimas iliustruotas vaizdine medžiaga. Plačiau lietuviybės arba tautiškumo, etninės kultūros ženklus Lietuvos architektūroje aptarė V. Varanauskaitė pranešime „Etniškumo tyrimai šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje“. Pranešėja pateikė etniškumo ženklų pavyzdžių architektūros raidos istorijoje, taip pat nurodė būsimų etniškumo ženklų šiuolaikinėje architektūroje tyrimų metodus. Kilusios diskusijos dėl etniškumo ir tautiškumo sampratų bei jų simbolių atkreipė dėmesį į galimas jų samplaikas architektūroje.

Surinktą etnografinių tyrimų archyvinę medžiagą iš Klaipėdos universiteto Baltistikos centro Folkloro laboratorijos pateikė Jonas Tilvikas (Lietuvos istorijos institutas) pranešime „Lietuvininkų gydymosi nuostatos XX a. pirmoje pusėje“. Pasitelkęs etnografinius nuorašus, tyrėjas pateikė originalų lietuvininkų požiūrį į mamas kaip į „pusę gydytojo“. J. Tilviko nuomone, tai galima prilyginti tiek tuometiniam gydytojo svarbos suvokimui, tiek paplitusios alternatyvios, kasdienės medicinos sampratai. Elena Matulionienė (Klaipėdos universitetas) tęsė Mažosios Lietuvos etnografinio regiono tyrimų apžvalgą savo pranešimu „Klaipėdos krašto lietuvininkų delmonų dekoras kaimyninių tautų aukštuomenės ir liaudiškų kišenių puošybos kontekste“. Pranešėja pateikė gausios vaizdinės medžiagos apie

Klaipėdos krašto delmonus, kuriuos siejo pirmiausia su vyriškąja lytimi. Ji teigė, kad tai, kas gražiausia, pirmiausia buvo būdinga vyrams. Tyrėja pateikė ne tik lietuvininkų delmonų, bet ir pavyzdžių, analogijų iš Vokietijos, Švedijos, Suomijos, Rusijos ir kt. Taip pat autorė išskyrė delmonų siužetus, tokius kaip širdelės, drugeliai, muzikos instrumentai, žmonių poros, gėlių krepšeliai ir kt. motyvus.

Pirmąjį konferencijos posėdį užbaigė Algytė Merkeliėnė (Klaipėdos universitetas), savo pranešime „Skudučiavimo kultūros tyrinėjimų apžvalga“ pristačiusi žinomus skudučių sinonimus – tutučiai, tutuklės, apžvelgusi ankstyviausius skudučių paminėjimus rašytiniuose šaltiniuose bei trumpai aptarusi jų tyrimus.

Etnologijos doktorantų konferencijos kavos pertraukos metu buvo pagerbtas iš aktyvios akademinės veiklos pasitraukęs ilgametis Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų ir etnologijos katedros darbuotojas, buvęs katedros vedėjas profesorius Romualdas Apanavičius. VDU rektorius prof. Juozo Augučio sveikinimo žodžius perskaitė doc. dr. Laimutė Anglickienė, kolegą pasveikino Humanitarinių mokslų fakulteto dekanė doc. dr. Rūta Eiduevičienė, Kultūrų studijų ir etnologijos katedros darbuotojai, kolegoms etnologai iš Lietuvos istorijos instituto, Klaipėdos universiteto ir profesoriaus studentai.

Po pertraukos savo tyrinėjimus pristatė Ž. Vičinskas. Savo pranešime „Dėl Mato Pretorijaus aprašytų dievybių Perdoytus, Wejopattis, Gardouten, Bangpjtjs, Luobgelda verifikacijos“ pateikė su šių dievybių verifikacija susijusias problemas. Taip pat aptarti taikomi metodai, kuriais tikrinamas analizuojamas dievybes minintis teksto patikimumas. Kartu buvo apžvelgti Mato Pretorijaus veikala nagrinėjusių mokslininkų teiginiai. Toliau savo tyrimų problematiką pristatė G. Dusevičiūtė, kuri pranešime „Istorinės

rekonstrukcijos klubai Lietuvoje: sąvokos ir teorinės priegijos problematika“ pateikė skirtingų autorių su istorinėmis rekonstrukcijomis susijusias sąvokas: „alternatyvusis tautiškumas“, „etnomaskaradas“, „istorinis teatrališkumas“. Klausimų sesijos metu tema sukėlė diskusijas dėl to, kas gali būti laikoma „rekonstrukcija“ ir „konstrukcija“. Tyrėjos teigimu, reiškinio apibūdinimui vartotinas *rekonstrukcijos* terminas, su kuriuo save labiau identifikuoja ir tyrinėjami klubai. Agnė Kalėdienė (Vytauto Didžiojo universitetas) savo pranešimu „Dinaminių sistemų teorija ir jos panaudojimas „Vilkatlakių“ grupės tyrime“ tęsė pradėtą diskusiją dėl istorinės rekonstrukcijos klubų. Tyrėja pristatė savo tyrimuose panaudotą dinaminių sistemų teoriją bei tyrimo rezultatus. A. Kalėdienė nurodė, jog tyrimo sistemą sudaro aplinka (šeima, subkultūros draugai ir pan.), būseną (subjekto veikla, kūryba) ir išraišką, bei pateikė diagramomis paremtų analizės pavyzdžių, kai aplinka subjekto, grupės nario veiklai įtakos nedaro, netgi atvirkščiai – subjektas yra pajėgus pakeisti aplinką, pavyzdžiui, šeimos požiūrį į savo veiklą grupėje į ją įtraukdamas ir šeimos narius.

Pranešime „Ikkrikščioniškos religijos atgarsiai internetiniuose portaluose“ Kristina Grigonytė (Vytauto Didžiojo universitetas) pristatė atliktos lyginamosios analizės duomenis ir savo tyrimų gaires pateikdama populiariausių internetinių portalų – *delfi.lt*, *15min.lt*, *lrytas.lt* ir *lrt.lt* – paieškos duomenis pagal reikšmines gru-

pes, pavyzdžiui, šventės, etninės tradicijos ir papročiai, susiję su ikikrikščioniškąja religija. Tyrėja nurodė, jog tarp reikšminių žodžių, susijusių su ikikrikščioniškąja religija, dažniausiai minima pagonybė, taip pat pastebėjo, jog raktiniai žodžiai, kurių metodu remiantis buvo vykdoma paieška, ne visada atitinka turinį, dažnai raktinis žodis tampa nuoroda į ikikrikščioniškąją laikotarpį. Kitą pranešimą „Etninė kultūra ir muziejai“ perskaitė ilgamečio darbo muziejaus srityje specialistė Vaida Rakaitytė (Vytauto Didžiojo universitetas). Ji aptarė savo būsimų tyrimų metodus ir galimas geografines kryptis (ketinama tyrimus atlikti visuose Lietuvos etnografiniuose regionuose). Tyrėja, remdamasi Norbertu Vėliumi, pranešime apibrėžė ir patį etninės kultūros terminą siaurąją ir plačiąją prasme. V. Rakaitytė savo tyrime daugiausiai dėmesio planuoja skirti muziejaus komunikavimo priemonių raidai. Paskutinįjį konferencijos pranešimą pristatė Kristina Sulikienė (Vytauto Didžiojo universitetas), kuri savo darbe „Paribio kultūrų tyrimai“ pateikė Lietuvos ir Balkanų šalių atvejų pavyzdžių, nurodė objektų gausą savo tyrime ir atkreipė dėmesį į etninių mažumų ir tyrimų, pradedamų nuo savo gimtosios vietos, svarbą.

Konferencijos organizatoriai etnologijos doktorantūros antrakursiai ir juos kuravusi Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų ir etnologijos katedra tikisi, kad šis mokslinis renginys taps kasmetine ir gražia etnologijos mokslo tradicija.

Viktorija Varanauskaitė, Gintarė Dusevičiūtė